

Tarihi Çevrede İşlev Değişim/Dönüşümleri: Beşiktaş-Köyiçi, Kartal Heykeli ve Çevresi Üzerine Bir Değerlendirme*

Özge ILIK SALTIK¹

Öz

Beşiktaş Köyiçi, hem tarihsel süreçte pek çok topluluğa ev sahipliği yapmış İstanbul'un eski bir yerleşim alanı hem de kentin metropolleşme sürecinden de en çok etkilenen bölgelerinden biridir. Yerel yönetimlerin almış olduğu bazı kararlar ve yerleşim dokusunun yoğunlaşması sonucu semtin işlev çeşitliliğinde ve dağılımında değişimler meydana gelmiştir. Açık-kamusal alanlarda, yapı gruplarında ya da tekil yapılarla izi sürülebilir bu değişim, Köyiçi'nin tarihi ve mimari karakterinde erozyona yol açmıştır.

Bu çalışmanın amacı, Beşiktaş Köyiçi'nin merkezinde bulunan Kartal Heykeli ve çevresindeki 291, 299, 300, 301, 302, 303, 305, 306, 402 numaralı yapı adalarını ve bu adaları çevreleyen yaya ile araç yollarını kapsayacak biçimde sınırları çizilmiş olan çalışma alanında, yaklaşık 100 yıllık bir dilimde gerçekleşen değişimleri/dönüşümleri saptamak ve durumu koruma disiplini bağlamında değerlendirmektir. Bu saptama için öncelikle işlev kavramı üzerine bir literatür taraması yapılmış, uluslararası ve ulusal koruma metinlerinde işlev, tarihi çevre ile ilişkili olarak incelenmiştir. Çalışma alanını değerlendirebilmek adına soru formatında bazı ölçütler belirlenmiştir.

Bu ölçütlere cevap verecek değişim/dönüşümleri belirlemek için çalışma alanının 1922 Pervititch Haritalarındaki durumu ile 2020 halihazır haritalarındaki karşılaştırılarak tespitler yapılmıştır. Elde edilen tüm veriler literatür araştırmasında belirlenen ölçüt sorularının cevaplandırılmasında kullanılmış ve bu değerlendirmenin ardından sonuç bölümünde baskınlaşan ticaret işlevinin alanda yarattığı dönüşümler tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: tarihi çevre, işlev, Köyiçi, Beşiktaş

Changing/Transformation of Function in Historical Environments: An Evaluation of The Beşiktaş-Köyiçi, Kartal (Eagle) Statue and Its Surroundings

Abstract

Beşiktaş-Köyiçi is an old residential area of Istanbul which has hosted many communities throughout its history. The density of the region, combined with some decisions taken by local governments, has led to changes in the diversity and distribution of functions. This change which can be traced in open-public spaces, building groups, or individual structures, has led to erosion in the historical and architectural character of Köyiçi.

The aim of this study is to determine the changes/transformations over a period of approximately 100 years and to evaluate the situation in the context of the conservation

¹ İstanbul Kültür Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, Türkiye

* Bu makale Yıldız Teknik Üniversitesi Rölöve-Restorasyon Yüksek Lisans Programı 2020-2021 Döneminde, Doç. Dr. Elvan Ebru OMA Y POLAT yürütücülüğündeki Tarihi Çevre Değerlendirme I&II dersleri kapsamında yapılan Beşiktaş-Köyiçi Alan Çalışmasından üretilmiştir.

*İlgili Yazar/Corresponding author: o.ilik@iku.edu.tr

Gönderim Tarihi / Received Date: 07.10.2021

Kabul Tarihi / Accepted Date: 29.08.2022

discipline. The study area's boundaries are drawn to include the Kartal Statue in the center of Beşiktaş Köyiçi and the building blocks numbered 291, 299, 300, 301, 302, 303, 305, 306, 402 with the surrounding pedestrian and vehicle roads. For the literature review, the function was examined in relation to the historical environment in international and national conservation texts. Then, some criteria were determined in question format to evaluate the study area.

Determinations were made by comparing the situation of the study area in the 1922 Pervititch Maps with the 2020 maps. All the data obtained were used to answer the criteria questions determined in the literature research.

Keywords: historical environment, function, Koyici, Besiktas

1. Giriş

Tarihi çevre kavramı bir alanın yapısal öğelerinden, anlamına; sokaklarından boşluklarına kadar bütüncül bir yaklaşımı ifade etmektedir. Genellikle çok katmanlı olarak niteleyebileceğimiz bu çevrenin korunması da ideal bir durumda aynı şekilde çok katmanlı ve disiplinler arası bir süreçtir. Bu noktada "işlev" tarihi çevre değerlendirme ve koruma sürecinde hem bir girdi hem de bir çıktı olmasıyla üzerinde durulması gereken önemli bir veridir.

2017 yılında meydana gelen metro kazı çalışmaları sırasında bulunan arkeolojik kalıntıların tahmin edilenden çok daha öncesinde alanda bir yerleşim/yaşam olduğunu ortaya koyduğu Beşiktaş (URL-1), çok katmanlı tarihi bir çevre ve kentsel sit alanı olarak işlev üstünden yapılacak okumalar için elverişli bir alandır. Tarihi katmanları, organik dokusunu korumuş ara sokakları, anıtları, İstanbul dışı kabul edilirken yakın tarihlerdeki hızlı gelişmelerle şehrin göbeğinde kalması, dönüşen-değişen yapı stoku ve açık alanları kullanıcıyla kendine has bir çevre tanımlamaktadır.

Bu çalışmanın amacı bahsi geçen kendine has çevrenin kendi bağlamı gözetilerek yaklaşık 100 yıllık bir dilimdeki tarihi çevre – işlev – süreklilik anahtar kavramları arasındaki etki ve ilişkilerini okumak, elde edilen veriler doğrultusunda alanı incelemektir. Bunun için öncelikle "işlev" kavramı üzerine bir literatür taraması yapılmış, uluslararası ve ulusal koruma metinlerinde işlev algısının zaman içerisindeki gelişimi araştırılmıştır. Bu araştırmayla çalışma alanını değerlendirebilmek adına bazı ölçütler belirlenmiştir. Şekil 1'de ifade edilen etki ve ilişki ağı kapsamında sorular yanıtlanmıştır.



Şekil 1. Çalışma kapsamında bakılacak olan tarihi çevre-işlev-süreklilik ağı

2. Kavramsal ve Kuramsal Arka Planıyla İşlev

Farklı sözlük tanımlarında işlev; bir nesne veya bir kimsenin gördüğü iş, iş görme yetisi, fonksiyon (TDK, 2020), kullanılış veya işleyiş bakımından ereğe uygunluk (Hasol, 2010, s.226) olarak karşımıza çıkmaktadır. Mimarlıkta işlevle ilgili kuramsal tartışmalar yoğunlukla işlevin biçimle ilişkilendirildiği yirminci yüzyılda ortaya çıkmıştır. Sullivan'ın 1896'da bahsettiği "biçim işlevi izler" ilkesi ile işlev üzerine üretimlerin arttığı düşünülmektedir (İnan, 2011, s.97). Michl, Sullivan'ın bu düşüncesinin kendi döneminin analitik araştırma metotlarına ters düştüğünü belirtmiştir. Bu da gözleme dayanan disiplinlerin işlev tanımıyla mimarlık gibi yaratıcılığı temel alan disiplinlerin tanımladığı işlev kavramının farklı olabileceği düşüncesini akla getirir. Yaratıcı disiplinlerdeki işlev, ulaşılması amaçlanan işlevdir. Ancak kullanım durumunda ortaya çıkan işlev amaçlanandan farklı olabilir ve bu durumda iki farklı işlev kavramı ortaya çıkar (İnan, 2011, s.100).

Bir 20.yüzyıl mimarı ve mimarlık teorisyeni olan Oswald Mathias Ungers Sullivan'ın sloganına dayanan işlevselciliğin (fonksiyonalizm) geçmişin değerlerinin taşıyıcısı olarak görmemesine karşı çıkmıştır (Başkaya, 2002, s.88). Ungers, "kendine özgü mimari biçim fonksiyonunu (işlevini) yerine getirecektir, fakat fonksiyona (işleve) yönelik metotlar yalnız başına biçimi, mimari biçimi teşkil edemez" demiştir (Başkaya, 2002, s.88). Bu alıntıda Unger, Sullivan'ın "biçim işlevi izler" görüşüne katılmamakta, işlevin tek başına bir mimari biçim tanımlamak için yetersiz olduğunu belirtmektedir. Ancak öte yandan, "işlev biçimi izler" gibi net bir tanımla Sullivan'ın tam karşısında da değildir. Sullivan ile aynı dönemde yaşamış ünlü mimar Frank Lloyd Wright'ın "biçim ve işlev birdir" sözüne daha yakın bir noktada bulunduğu söylenebilir. Ungers'in bahsettiği "kendine özgü mimari biçim" işlevden önce ya da sonra değil, onunla uyum içerisinde olmalıdır. Kendine özgü yaratan durumlardan biri de işlev olarak yapıyla etkileşimde olmak bu kavramın doğasında bulunmaktadır. Sullivan ve Wright'tan bir sonraki nesilden sayılabilecek bir diğer ünlü mimar Ludwig Mies van der Rohe kendisine işlev ile mimarinin ilişkisi sorulduğunda artık sloganlaştığı kabul edilebilecek bu cümlelere belki de bir tepki olarak "işlev(selcilik) kiri süpürmektir!" diye yanıtlamıştır (Jones, 2014, s.308).

Günümüze biraz daha yaklaştığımızda Sim van der Ryn, ilk olarak 1996 yılında basılan *Ecological Design* kitabında bahsettiği ancak 2005 yılında yayımlanan *Design Form Life* kitabında sloganlaştırdığı "Biçim akışı izler" düşüncesini ortaya atar. Ekolojiyle işlevi bir arada değerlendiren van der Ryn, sürdürülebilirliği sağlamak adına yapılar için farklı-yeni kullanım senaryoları oluşturarak katı tavır sergilemektense uyum gösteren yapılar tasarlanabileceğini öne sürer (Aymelek & Özgencil Yıldırım, 2015, s.39).

İşlevin kavramsal anlamı ve mimari tasarımdaki yeri tartışılırken 21.yüzyılın başlarından itibaren tarihi çevrede sürdürülebilirlik gibi kavramların da üzerinde durulmaya başlanmıştır. Nitekim işlev, yalnızca tasarım kuramı kapsamında yeni tasarımlarla ilişkilendirilemez. Mevcut yapıların işlevleri ya da işlevsizlikleri de işlev kavramının kendisine dair çeşitli tartışmada kendisine yer bulduğu için mimarlık ana disiplini içinde bile pek çok alt disiplin tarafından incelenmiştir. Bu alt disiplinlerden biri olan korumada da işlev yapı, sokak, tarihi çevre/alan gibi farklı ölçeklerde hâlâ tartışılmaktadır. Koruma disiplini içinde tarihi çevre, pek çok paydaşı bulunan ve pek çok farklı kuramdan beslenerek oluşan daha kompleks bir kavramdır. Bu bağlamda işlev, tarihi çevrenin oluşumunda, korunmasında ve dolayısıyla geleceğinde önemli rol oynayan bir unsur olarak kendisine ulusal ya da uluslararası pek çok koruma metninde yer bulmuştur.

3. Ulusal-Uluslararası Koruma Metinleri Kapsamında Tarihi Yapı ve Çevrelerin Korunmasında İşlev

Kültür varlıklarının korunması, onarımı ve restorasyonu ile ilgili 19.yüzyıldan bu yana üretilen metinlerin çoğunda işleve dair bir bölüm görmek mümkündür. Kimi ulusal kimi uluslararası düzeyde hazırlanmış olan bu koruma metinlerinin öncüsü 1931 tarihli Carta Del Restauro olarak kabul edilir. Metnin 4.maddesinde anıtlarda yeniden işlevlendirmenin özgün işlevine yakın olması ve yapılacak değişikliklerin yapıda hasara sebep olmaması şartlarıyla kabul edilebileceği belirtilmektedir. 7.maddesinin bir kısmında ise yeniden işlevlendirme sebebiyle yapıya ek yapılma durumu söz konusuysa bu eklerin minimumda tutulması, bezeme programının kütleli olarak yüzeyler ve oranlar korunsun da detaylı olarak devam ettirilmemesi vurgulanmaktadır (URL-2).

Carta Del Restauro'nun ardından koruma alanında önemli bir kilometre taşı olarak kabul edilen Venedik Tüzüğü 1964 yılında hazırlanmıştır. Koruma disiplinin amaç, yöntem ve süreçleri hakkında pek çok ilk adımı barındıran bu tüzüğün 5.maddesinde anıtların, toplumsal amaçlar doğrultusunda plan ya da bezeme programına zarar vermeden değişiklikler tasarlanarak yeniden işlevlendirilebileceği belirtilmiştir. Buna gerekçe olarak güncel bir işleve sahip olmasının yapının korunmasını ve onarımını kolaylaştıracak bir etken olması gösterilmiştir. Tüzüğün bu noktada yeniden işlevlendirmeyi bir yöntem olarak gündeme getirmesi de ayrıca not edilmelidir. (URL-3).

İşlevin yapı ölçeğinden ya da yöntem olarak tanımlanmasından öteye geçmesi 1975 tarihli Amsterdam Bildirgesi ile olmuştur. Bu bildiriyle gündeme gelen bütüncül koruma kavramı korumanın öznesini yapı ölçeğinden alan ölçeğine doğru genişletmeye başlamıştır. Bu, aynı zamanda o döneme kadar yalnızca yapı ile ilişkilendirilen işlev kavramının da duvarların dışına taşınmasına sağlamıştır. Sokakların, meydanların, yapı gruplarının işlevleri de yapının kendisiyle beraber alanın kimliğine dair korunması gereken bir öğe olarak görülmüştür (URL-4).

1976'da yayımlanan Nairobi Tavsiyeleri'nde de işlevin bütüncül koruma kapsamındaki değerlendirilmesi devam etmektedir. Tavsiyelerde tarihi alanların yapılar, bu yapıların mekânsal organizasyonları ve çevreleri kadar barındırdıkları insan faaliyetleriyle de bir bütün olarak görünüp korunması gerekliliği belirtilmiştir. Buna ek olarak "yeniden yaşama katma" anlayışıyla özellikle alandaki ticareti ve zanaat üretimlerini tanımlayan mevcut işlevlerin korunması üstünde durulmuştur. Yeni bir işlev getirilecekse bunun alanın sosyo-ekonomik yapısıyla uyumlu olması gerektiği belirtilmektedir. Nairobi, iki farklı değerden bahseder; biri yapıların kültürel değerleri, diğeri ise aktif olarak kullanılmaları durumunda kazanacakları değerlerdir. Kullanım yoluyla kazanılacak olan bu değer alandaki diğer değerlerle çelişmemeli, birbirini beslemelidir. Bu açıdan yapı ölçeğinde işlev ile mekân organizasyonundan beklenen uyum, bölge ile kültürel, sosyo-ekonomik düzey arasındaki bir uyuma dönüşerek alan ölçeğine taşınmaktadır (URL-5).

Savaşta tahrip olmuş anıtların yeniden inşasını konu alan 1982 tarihli Dresden Bildirgesi ise işleve farklı bir açıdan yaklaşmaktadır. Savaş durumunun toplumsal kimlik ve kültür üzerindeki yıkıcılığı göz önünde bulundurulduğunda anıtlara karşı artan manevi bağlılık ile bir yapının geleneksel kullanımına devam edilmesi ihtiyacını doğurduğu belirtilmiştir. Savaş sırasında zarar görmüş anıt ve yapılar bu ihtiyaç doğrultusunda aynı işlevlerde kullanılmak üzere onarılması önerilmektedir. Bu öneri işlevin de yapının kendisi kadar toplum hafızasında yer etmiş olduğuna ve alanla olan bağına işaret etmektedir (URL-6).

1987 tarihli Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması başlıklı Washington Tüzüğü'nün 8-9-10.maddelerinde işlev ve yeniden işlevlendirmeye dair öneri ve fikirler

yine bütüncül koruma kapsamında verilmiştir. Yapılara önerilecek yeni işlevlerin tarihi kent alanlarıyla uyumlu olması, var olan işlevlerin çağdaş gereksinimlere göre incelikte güncellenmesi, konut işlevindeki yapıların iyileştirilerek kullanılması, yeniden işlevlendirme durumunda mevcuda saygı gösterilmesine değilmştir. Tüzüğün mevcut işlevler için güncellemeler, iyileştirmeler önermesi yapılar ya da tarihi alanlar kadar işlevin korunması için bir yöntem ihtiyacı duyulması açısından önemlidir. (URL-7).

Bütüncül koruma içerisinde işlevin yeri düşünülüğünde özellikle yapıların özgün işlevleriyle korunması noktasında 1994 tarihli Nara Özgünlük Belgesi tüm maddeleriyle işlev açısından önemli bir metindir. Özgünlük ile işlev pek çok acıdan birbirine bağlı ve birbirini bütünler niteliktedir ve Nara'dan önceki uluslararası metinlerde de belirtildiği üzere yapıların ya da alanların mümkünse özgün işlevleriyle (gerekirse çağdaş yaşama uygun güncellemelerle) korunması önem taşımaktadır (URL-8). Günümüzde bir yapının özgün işlevini sürdürüyor olması o yapının çağdaş koruma değerleri kapsamında korunabilmesi için de bir gerekçe oluşturmaktadır (Madran & Özgönül, 2005).

ICOMOS'un 1999 tarihli Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü'ndeki koruma ilkeleri 5.maddede geleneksel mirasın sadece görünür unsurlardan (kütle, strüktür, mekân) oluşmadığı, bu unsurların kullanılış biçimleri ve kullanıcıda yarattıkları algı gibi gelenekselle olan elle tutulamayan bağları da kapsadığına değinilmiştir. Geleneksel dokunun içindeki geleneksel işlev, yapının strüktürü kadar o dokunun bir parçası olarak korunması gereklidir. Tüzükte eğer bu geleneksel işlevin korunması mümkün değilse, yerine getirilecek yeni işlevin bağlamla ve bölge toplumuyla uyum içinde olmasına dikkat edilmesi gerekliliği de vurgulanmaktadır (URL-9).

Tarihi alanlarda sıkça karşılaşılan ve kendisi başlı başına bir işlev/ işlev değişikliği tanımlayabilen turizm kavramı ICOMOS'un yine 1999 tarihli Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü'nde tartışılmıştır. Turizm bölgesel bir işlev/ ek işlev olarak görülebileceğinden metnin tamamı konu açısından önemli detaylar taşımaktadır. Turizm, kültürel miras alanlarının korunması ve sürdürülebilirliği açısından genellikle kilit bir role sahiptir. İşlevini kaybetmiş yapıların müze olarak yeniden işlevlendirilmesi, ören yerlerinin ya da kullanım işlevi taşıyamayacak durumda olsa da harabe estetiği ile turizmin bir parçası olabilecek mimari mirasların sürdürülebilir korunmasında turizmin etkisi büyüktür (URL-10).

Özellikle 21.yüzyıldan sonra 19. ve 20.yüzyılların endüstri miras alanlarıyla ilgili bir kullanım, işlev sıkıntısı doğmuştur. ICOMOS ve TICCIH ortaklığıyla 2011 yılında hazırlanan Dublin İlkeleri bu konuya eğilmiştir. İçindeki makine ve mekanizmalarla bir bütün olan endüstri yapılarının korunması incelik ve uzmanlık isteyen bir alandır. Yapıyı ve içindeki donanımları biçimlendiren işlevi günümüzde tanımsız kalması sebebiyle değiştirilmek zorundaysa önerilecek yeni işlevin bu donanımlarla da ilişki içinde olması gerekmektedir. Donanımların yeniden işlevlendirme sebebiyle yerlerinden sökülmesi, taşınması yapının özgünlüğüne büyük zarar vereceği belirtilmiştir. Bu sebeple bir müdahale yapılacaksa bunun geri dönüştürülebilir olması önemlidir (URL-11).

2008 yılında yayımlanan Québec Bildirgesi'nde yapılarının içinin boşaltılarak bir kabuk olarak kullanılmasının koruma mantığına ve hatta vicdana aykırı olduğu belirterek bu uygulamalarla kültürel mirasın büyük ölçüde değerini kaybettiği vurgulanmıştır (URL-12).

2011 tarihli Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri'nde geleneksel işlevlerin terk edilmesinin yerel halkın yaşam biçiminin

değişmesine sebep olacağından olumsuz sonuçlar doğurabileceği belirtilmiştir. Bu süreçte tetiklenecek bir göç; alanın kültür, kimlik ve karakter bakımından değer kaybetmesine sebep olabilmektedir. Valetta İlkeleri'nde korunacak öğelerin arasında "kent-kentsel alanın süreç içinde aldığı farklı işlevler" de bulunur. Burada bütüncül koruma kapsamında zamanın da bir parametre olarak kendine yer bulması, diğer bir deyişle yalnızca özgün ya da mevcut işlevin değil, süreç içinde alınan farklı işlevlerin de korunacak bir öğe olarak ortaya konması hem işleve hem de bütüncül koruma yaklaşımına olan bakış açısının değişimini ortaya koymaktadır. Metinde ek olarak eğer yeni bir işlev önerisi getirilmek isteniyorsa bunun alanda çalışıp çalışmayacağı, sürdürülebilirlik durumunun detaylıca araştırılması; analiz ve belgelerle desteklenmedikçe uygulamaya konmaması vurgulanmıştır (URL-13).

ICOMOS Türkiye'nin 2013 yılında yayımladığı Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi'ne bakıldığında yeniden kullanıma girecek olan yapıların güncelde kabul edilebilir bir hayat standardına yükselmesi ancak bu sırada özgünlük ve bütünlüğünün zarar görmemesi gerekliliğinin üzerinde durmuştur. Mimari mirasın özgün işlevi dışında yükleneceği herhangi bir kullanım kararı restorasyon sürecinde ve proje kapsamında uygulanmalıdır (URL-14).

Avustralya ICOMOS'un ilk olarak 1981 yılında yayımladığı, en son 2013'te güncellenen Burra Tüzüğü'nün 1.maddesindeki tanımlara göre kullanım; mekânda ya da mekâna bağlı olarak ortaya çıkabilen eylemleri, geleneksel ya da göreneksel uygulamaları da kapsayan yapının işlevidir. Uygun kullanım ise bir yapı ya da mekânın kültürel değerlerine saygı duyan, yapıya asgari düzeyde müdahalede bulunulmasını gerektiren kullanım olarak tanımlanmıştır. Burra Tüzüğü'ne göre uygun kullanım aynı zamanda yapının kültürel değerine bir katkı da yapmalı, onu desteklemelidir. Var olan kullanımın sürdürülmesi, değiştirilmesi ya da yeni bir öneride bulunması hem makul hem de tercih edilen koruma yöntemleri olarak kabul edilmektedir (URL-15). Bu tüzükte işlev, bir kez daha bir koruma yöntemi olarak tanımlanmıştır.

Son olarak 2017 yılında yayımlanan Ahşap Mimari Mirasın Korunması İçin İlkeler metninde işlevle ilgili olarak yapının özgünlüğünü bozmadığı, büyük müdahaleler gerektirmediği noktalarda ilk/özgün işlevin korunması önerilmiştir. Yapı mümkünse restore edilerek işlevini güvenli bir biçimde sürdürebilmelidir (URL-16).

İncelenmiş olan tüm ulusal ve uluslararası metinlere bakıldığında işlev, koruma disiplini kendisine bir hedef, yöntem ya da araç olarak yer bulmaktadır. Bütüncül koruma, çağdaş yaşam gereksinimleri ve sürdürülebilirlik gibi kavramların giderek disiplin içinde daha çok yer edinmesiyle işlevden beklenti ve işlevin diğer unsurlara olan etkisi de değişmiştir. Bu bağlamda Beşiktaş, Köyüçi- Kartal Heykeli ve çevresini konu alan bu araştırmada incelenen metinlerden, alanla ilişkili bazı çıkarımlar yapılmış işlev odağında değerlendirme ölçütleri/kriterleri oluşturulmuştur. Çıkarılan bu kriterler çalışma alanına yöneltilecek olan sorular halinde listelenerek araştırma kapsamında Şekil 1'de ifade edilen bağlantılardan ana olarak hangisine cevap vermesinin beklendiği not edilmiştir (Şekil 2).

		METİN	ANA HEDEF
AÇIK ALAN	Alandaki açık alanlar korunmuş mu?	Amsterdam Bildir.	Süreklilik - TÇ ilişkisi
	Alandaki toplum hafızasında yer edinen açık alanlar korunmuş mu?	Dresden Bildirgesi	TÇ'nin İşleve Etkisi
	Alandaki açık alan işlevleri çağdaş yaşam gereksinimlerini karşılıyor mu?	Washington Tüz.	Süreklilik - TÇ ilişkisi
	Açık alan işlevleri alanın karakteriyle/anlamıyla uyumlu mu?	Gel.Mim. Miras Tüz.	İşlevin TÇ'ye Etkisi
	Açık alan işlevleri alanın sürdürülebilirliğine katkı sağlıyor mu?	Valetta İlkeleri	İşlevin TÇ'ye Etkisi
	Alandaki açık alan işlev çeşitliliği korunmuş mu?	Amsterdam Bildir.	Süreklilik - İşlev ilişkisi
YAPI / YAPI GRUBU	Alan genelinde mevcut işlevler yapılarla uyumlu mu?	Carta Del Restauo	İşlevin TÇ'ye Etkisi
	Alandaki tescilli ancak işlevsiz/boş yapılar iyi korunmuş mu?	Venedik Tüzüğü	TÇ'nin İşleve Etkisi
	Alandaki tescilli ve işlevli/kullanılan yapılar iyi korunmuş mu?	Venedik Tüzüğü	TÇ'nin İşleve Etkisi
	Alanda toplum hafızasında yer edinen yapıların işlevleri korunmuş mu?	Dresden Bildirgesi	TÇ'nin İşleve Etkisi
	Alandaki yapıların işlevleri çağdaş yaşam gereksinimlerini karşılıyor mu?	Washington Tüz.	Süreklilik - TÇ ilişkisi
	Yapıların işlevleri alanın karakteriyle/anlamıyla uyumlu mu?	Gel.Mim. Miras Tüz.	İşlevin TÇ'ye Etkisi
	Alandaki yapıların işlevleri alanın sürdürülebilirliğine katkı sağlıyor mu?	Valetta İlkeleri	İşlevin TÇ'ye Etkisi
	Alandaki ticari işlevler korunmuş mu?	Nairobi Tavsiyeleri	Süreklilik - İşlev ilişkisi
	Alandaki yapısal işlev çeşitliliği korunmuş mu?	Amsterdam Bildir.	Süreklilik - İşlev ilişkisi
	TÜM ALAN	Alandaki kullanıcı faaliyetleri korunmuş mu?	Nairobi Tavsiyeleri
Alandaki kullanıcı profili korunmuş mu?		Nairobi Tavsiyeleri	Süreklilik - TÇ ilişkisi
Alandaki kullanıcı profili korunmuş mu?		Nairobi Tavsiyeleri	Süreklilik - TÇ ilişkisi
Alanın bütünlüğü korunmuş mu?		Tr.Mim.Mir.Koruma	Süreklilik - TÇ ilişkisi

Şekil 2. Değerlendirme ölçütleri

Elde edilen çıkarımlar kapsamında Beşiktaş'taki durumu bu ölçütlerle daha sağlıklı değerlendirebilmek adına tarihi çevre ölçeğinde uygulanan koruma örnekleri incelenmiştir.

4. Tarihi Çevre Ölçeğinde Koruma Örnekleri

Çalışma alanının değerlendirilmesine katkı sağlayacağı düşünülen iki örnek alan seçilmiştir: tarihi çevre ve işlev sürekliliklerine dair İtalya'da bulunan Bolonya, tarihi çevre ile işlevin birbiri üzerindeki etkisinin Beşiktaş gibi metropol bir şehir üzerinden okunmasına dair Kanada'da yer alan Montreal.

2006 yılında hem revaklarıyla Unesco Dünya Mirası Listesi'ne hem de UCCCN (*Unesco Creative Cities Network*) Müzik Şehri Listesi'ne giren Bolonya, bütüncül korumanın öne çıktığı 1970'li yıllarda kapsamlı bir kentsel restorasyon sürecine girmiştir. Bu süreç hem o dönem hem de günümüz için bir örnek teşkil etmektedir.

Kent merkezindeki tarihi yapıların durumu nedeniyle genellikle düşük gelirli kesime ev sahipliği yapan ve yüzyıllardır süregelen işlevleri, zanaatları, kullanıcıları bünyesinde bulunduran Bolonya kentindeki koruma yaklaşımı öncelikli olarak bütün bunları mevcut yerlerinde koruma olmuştur. Yalnızca onarılamayacak durumda olan yapılar yıkılmış, yıkılan binalarda oturan kişilere boş parsellerin bir kısmına tarihi doku tipolojisiyle uygun inşa edilen sosyal konutlarda yer tahsis edilmiş ancak en önemlisi hem toplum koruma alanında bilinçlendirilmiş hem de kullanıcı olarak sürece aktif katılımları sağlanmıştır. Fiziki çevrenin korunmasının yanında var olan sosyal yaşamı dolayısıyla işlevleri ve alanın karakterini de korumuş olmasıyla Bolonya olumlu bir örnek olmuştur (Enlil, 1992).



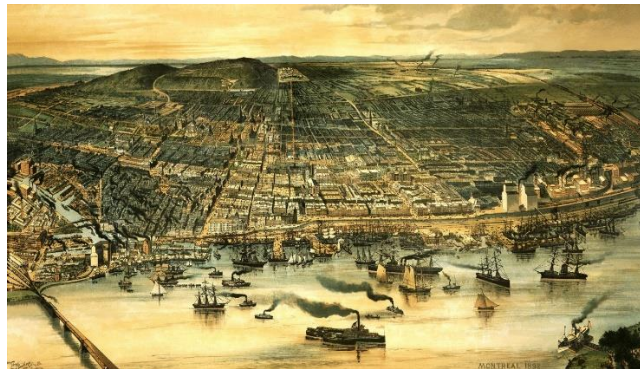
Şekil 3. Bolonya, 21.yüzyıl (URL-17)

Beşiktaş özelinde bu örnekten çıkarabilecek derslerden biri kuşkusuz bu kendi sorunlarına kendi çözümlerini üretme durumudur. Hiçbir yapı ve hiçbir alan aynı ele alınamasa da “caso per caso” ilkesiyle kendi sorunlarına yapıcı çözümler getirebilmelidir. Mevcut sosyal hayatın, işlevlerin, faaliyetlerin ve yapı stokunun korunmasıyla tarihi çevrenin bir bütün olarak korunabileceği, sürekliliğin sağlanabileceği Bolonya örneğinde görülmektedir.

Montreal ise Beşiktaş’a olan benzerlik ve farklılıklarıyla incelenmeye değer bir tarihi çevredir. Günümüzde Fransız kolonisi döneminden çok az sayıda kültürel mirası kalan *Old Town* bölgesinin ayakta kalmayı başarmış yapılarının çoğu İngiliz hakimiyeti (19.yüzyıl) dönemindedir (Peker, 2003, ss.160-161). Sanayi Devrimi'nin ardından hızla gelişen Montreal, bu gelişme sırasında geleneksel dokusunun büyük bir kısmını, eski kenti çevreleyen sur duvarlarıyla birlikte kaybetmiştir. Yoğun yapılaşma baskısı mevcut konak yapılarının kaldırılıp yerlerine yüksek apartmanların inşa edilmesiyle sonuçlanmıştır. New York’la yarışabilecek düzeyde bir metropol olma konumunu zamanla gelişen teknoloji ve değişen ticaret rutinleriyle kaybeden Montreal’de koruma düşüncesi tarihi çevre bilincinin Avrupa’da kabul görmeye başladığı 1960’lardan sonra oluşmuştur (Peker, 2003). Hükümetin modernizm baskılarına karşı mevcudu korumaya yönelik kişisel çabalar zamanla yerel örgütlenmelere ve 1980’lerden sonra nihayetinde Federal ve Yerel Hükümetlerle iş birliklerine doğru evrilmiştir (Rifaioğlu, Uçar, 2009, s.37). Eski kent bölgesinde bulunan ve modern dokunun baskın-yüksek katlı yapıları tarafından yutulmakla tehdit edilen anıtsal nitelikteki yapılar kimi zaman özgün işlevleriyle kimi zamansa yeniden işlevlendirilme yoluyla korunmuştur (Rifaioğlu, Uçar, 2009, s.37).



Şekil 4a



Şekil 4b

Üsküdar sırtlarından Beşiktaş, 19.yüzyıl (4a; URL-18) Montreal, 1892 (4b; URL-19)

Beşiktaş ile Montreal'i karşılaştırdığımızda ilk dikkat çeken unsur Şekil 4a ile Şekil 4b'de görüldüğü üzere topoğrafyanın birbirini anımsatmasıdır. Yerleşim yoğunluğu ve ölçeği görsellerdeki dönem dikkate alındığında şüphesiz birbirinden farklıdır. Sanayi devriminin Osmanlı topraklarında geç yaşanması Montreal'de görülen türde bir tahribattan Beşiktaş semtini korumuş gibi görünse de günümüzden bir bakışla ancak geciktirmiş olduğu söylenebilmektedir. İki tarihi çevrede de en çok korunan unsur açılan ana arterlere karşın kent morfolojisi, sokak dokusudur. Farklı zamanlarda farklı ölçeklerde iki yerleşim de metropol içerisinde yer almanın getirdiği yapılaşma baskısına maruz kalarak değişimler geçirmiştir. Bu noktada Montreal'i Beşiktaş'tan ayırarak kenti örnek teşkil edecek bir konuma getiren durum, kişilerin ve sivil toplum örgütlerinin başlattığı sürecin hükümet düzeyine çıkararak korumaya dair kanunlara dönüşmesidir.

Tarihi çevre ile işlevin birbirine olan etkisine Montreal üzerinden baktığımızda alana yüklenen yoğun işlevin ve yapılaşmanın zamanla tarihi çevreyi tahrip ettiği görülebilmektedir. Buna karşın ayakta kalan yapıları korumak için yine özgün işlevin devam ettirilmesi ya da yeniden işlevlendirilerek anıtsal yapıların aktif kullanıma açılması da önemlidir. Yerel çabalarla korunabilen ve ilerleyen zamanlarda restorasyonu yapılan tarihi konut dokusunun yeniden konut olarak kullanılması, bölgeyi terk etmek zorunda kalan kullanıcıların çalışmalarının tamamlanmasının ardından bu konutlara geri dönmesi de tarihi çevre, işlev ve süreklilik kavramları açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir.

5. Beşiktaş-Köyüçü Kartal Heykeli Ve Çevresi Alan Çalışması

İncelemenin yapıldığı alan Beşiktaş-Köyüçü bölgesindeki 291-299-300-301-302-303-305-306-402 nolu yapı adalarını kapsamaktadır. Aynı adalar 1922 Pervititch Beşiktaş haritalarında sırasıyla 28-39-42-30-31-32-38-40-41 nolu yapı adalarıdır (Şekil 5).

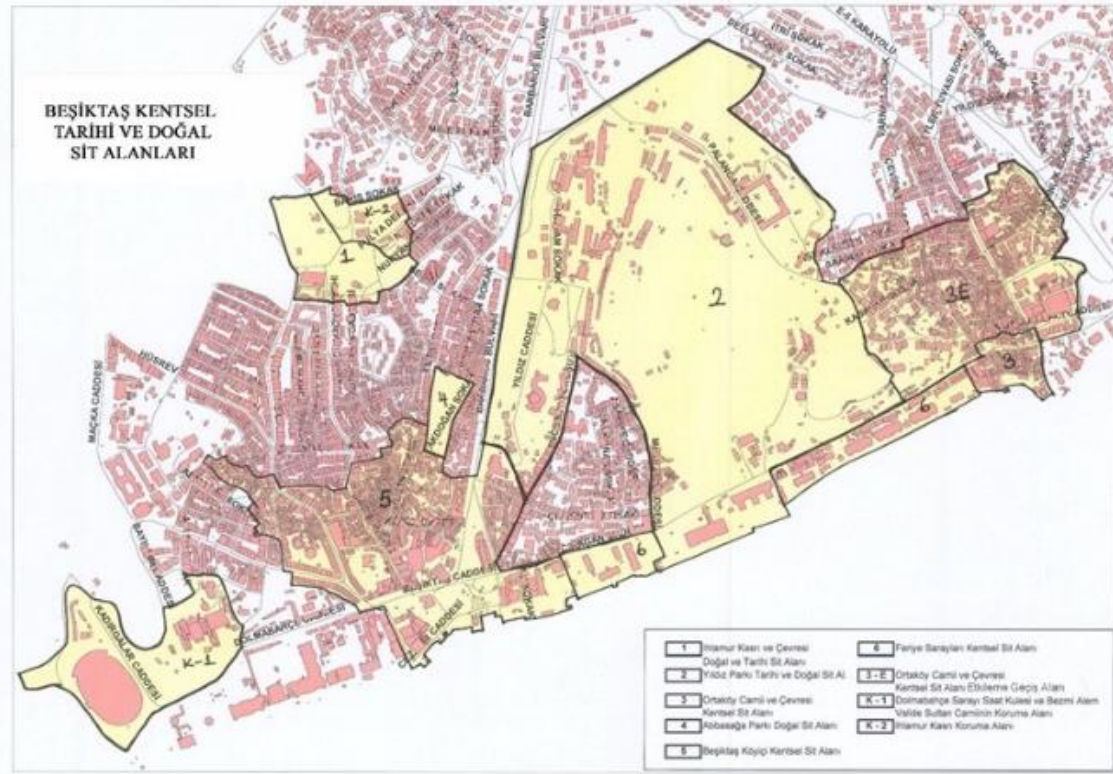


Şekil 5. Alandaki işlev dağılımının 1922-2020 karşılaştırması

Beşiktaş'ın sahil şeridinde yer alması ve kent içerisindeki merkezi konumuyla Köyüçü bölgesine çeşitli ulaşım imkanları bulunmaktadır. Güneydoğu yönünde 500m mesafede vapur iskelesi, doğu yönünde Barbaros Bulvarı üzerinde 500m mesafede otobüs durakları ve eski durakların hemen arkasında henüz tamamlanmamış bir metro inşaatı, otobüsle aktarma yapılarak on dakikada ulaşılacak bir metrobüs hattı mevcuttur.

Alanın içinde Panayia Rum Ortodoks Kilisesi ve Eski Rum Okulu; yakın çevresinde Sinanpaşa Camisi, Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi, Deniz Müzesi ve Kütüphanesi, Barbaros Türbesi, Shangri-La Oteli (eski tütün deposu), TBMM Milli Saraylar Koleksiyon Müzesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Devlet Konservatuvarı yapıları; biraz daha geniş çemberde ise Çırağan ve Dolmabahçe Sarayları tescilli anıtsal yapılar olarak yer almaktadır.

Köyiçi, Beşiktaş'ın en eski yerleşim bölgelerinden biri olarak 2004 yılında kentsel sit alanı ilan edilmiştir. Bu kentsel sit alanının sınırları sonuncusu 2018'de olmak üzere pek çok kez düzeltme ve eklemeler yapılarak güncellenmiştir (İstanbul III Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, 2018). Alan çalışması için seçilen Kartal Heykeli ve çevresindeki yapı adalarının tamamı 5 numaralı Köyiçi Kentsel Sit Alanı içerisinde kalmaktadır (Şekil 6).



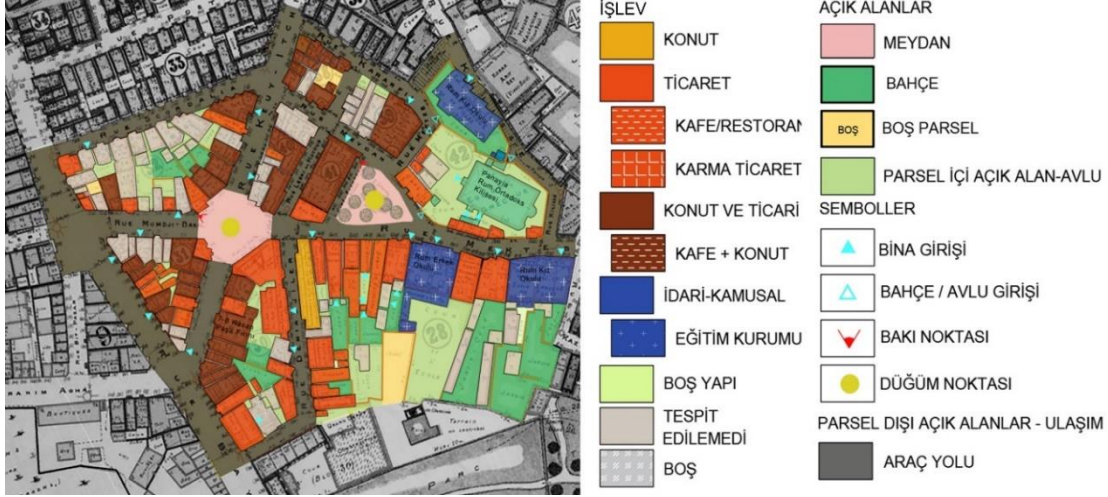
Şekil 6. Beşiktaş-Ortaköy Doğal ve Kentsel Sit Alanları (Beşiktaş Belediyesi, 2018)

İşlev üzerinden okumalar yapmak üzere Beşiktaş içinde özellikle Kartal Heykeli ve çevresine odaklanılma sebepleri bir düğüm noktası niteliğinde olması, geçmişten günümüze farklı işlevleri barındırması sebebiyle işlev değişimi/dönüşümü okumalarının yapılabilmesi ve açık alan değişim/dönüşümlerine dair okumalara elverişli olmasıdır.

5.1 Pervititch Haritaları

Pervititch Sigorta Şirketi'nin 1922 tarihli Beşiktaş haritalarına bakıldığında alan çalışmasının yapıldığı Kartal Heykeli ve çevresi bölgesi 4 numaralı pafta sınırlarında kalmaktadır. Pervititch haritası üzerinde 1922 yılı işlev analizi yapıldığında ticaret işlevinin baskınlığı göze çarpmaktadır (Şekil 7). Lejantta turuncuyla ifade edilen yalnızca ticarete ayrılan yapıların yanında kahverengi ile ifade edilen ticaret+konut işlevi bulunduran yapıların da bu baskınlıkta payı bulunmaktadır. Lejantta krem rengiyle ifade

edilen işlevi harita üzerindeki bilgilerle kesin olarak tespit edilemeyen yapıların çoğunun konum ve dönem itibarıyla konut olmaları muhtemeldir. Bu varsayım kapsamında 1922 yılında alandaki konut işlevinin ticaret kadar önem taşıdığı söylenebilmektedir.



Şekil 7. Pervititch Beşiktaş Haritaları No.4 üzerinden çalışma alanına dair işlev analizi (İlik & Yalnız, 2020).

Çalışma alanının kuzeydoğu köşesinde bulunan ve yeşil lejant ile dini yapı olarak ifade edilen Panayia Rum Ortodoks Kilisesi bir 16.yüzyıl yapısıdır (URL-20). Bahçe duvarlarıyla sınırları belirlenmiş avlunun içerisinde yer alan yapılar ve duvarların hemen dışındaki pembe lejant ile meydan olarak işaretlenen açık alan kilise vakfına aittir. Kilise avlusundaki girişleri sokağa bakan yapılar küçük ticari birimler olarak kilise vakfı tarafından kiraya verilmiştir ve bu sebeple ticaret lejantıyla işaretlidir. Ağaçlıklı açık alan ise hem kilisenin pazar ayinlerine, Paskalya Bayramı gibi etkinliklerine ev sahipliği yapması hem de kamu kullanımına açık olmasıyla bir düğüm noktası tanımlamaktadır. Bu meydan ticaret, dini, eğitim, konut gibi pek çok işlevin kesişiminde ve kullanımındadır.

Lacivert lejantla belirtilen eğitim yapıları alan için önemli veriler sunmaktadır. Kilisenin bahçe duvarının hemen bitişiğinde, kendi bahçesi içinde yer alan ahşap yapı Rum Kız Okulu'dur. Alanın daha aşağısında yer alan kâgir eğitim yapılarından batıdaki Rum Erkek Okulu, doğudaki ise yine Rum Kız Okulu'dur. Ahşap okulun kuzeybatısından kıvrılarak aşağı, güneybatısındaki kilise meydanına doğru inen ve ardından kâgir okulların önünden geçerek doğuya doğru ilerleyen sokak üzerinde bulundurduğu eğitim işlevli yapılarla ilişkili olarak "Mektek Sokak" ismiyle harita üzerinde yer almaktadır.

Çalışma alanının ve kilise meydanının batısında kalan ikinci meydan dönemin organik sokak dokusunun kesişimi ile oluşmuş doğal bir meydandır. 20.yüzyılın özellikle Avrupa'da kabul gören büyük, etrafı açık meydanlarındansa küçük ölçekli bir ortaçağ meydanını anımsatan bu kesişim noktası tasarlanmaktan çok yapı adalarının oluşum sürecinde ortada kalan kamusal bir açık alan olarak oluşmuş izlenimi vermektedir.

Alanda, meydan ve çevresinde yapılaşma yoğundur. Buna karşın Şekil 9'da çoğu yapının, yapı adasının bir bahçe ya da avlu gibi sınırlarla tanımlanmış açık bir alana sahip olduğu görülmektedir. Buradan açık alan kullanımının 1922'de Beşiktaş için önemli bir başlık olduğu çıkarılabilmektedir.

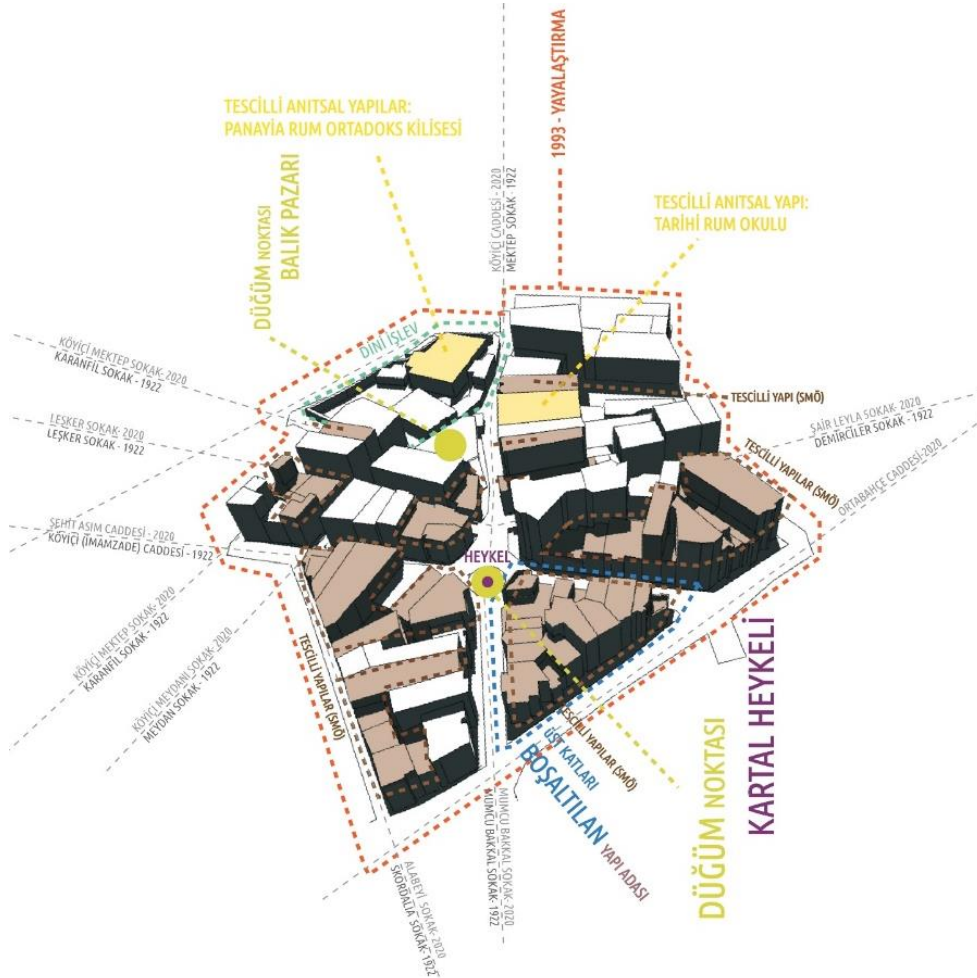
5.2 1922-2020 Arasında Yaşanan Değişimler

1922-2020 arasında geçen yaklaşık 100 yılda çalışma alanı olan Kartal Heykeli ve çevresi hem doğrudan hem de konumundan ötürü dolaylı olarak kentsel gelişmelerden etkilenmiştir.

5.2.1 Alanı doğrudan etkileyen değişimler

26 Mayıs 1993 yılında Ulaştırma Koordinasyon Müdürlüğü'nün 1993/9-19 sayılı kararı ile Beşiktaş Köyiçi Caddesi yayalaştırılmıştır (Ulaştırma Koordinasyon Müdürlüğü, t.y.). Bu yayalaştırma alandaki araç trafiği, gürültü ve kirliliğini azalttığından olumludur. Ancak yayalaştırılan bölgeye mal ikmal araçlarının girememesi mağaza-satış mekânı olarak işleyen ticari birimlerin günlük aktivitelerinde sıkıntılara yol açmıştır. Alanda artık alışveriş yapmak dışında da vakit geçirmeye başlayan kullanıcı yoğunluğunun artması, zamanla satış mekânlarının bu vakit geçirme durumuna hizmet eden yeme-içme mekânlarına dönüşmesiyle sonuçlanmıştır.

Bu dönüşüme katkıda bulunan bir diğer durum da imar faaliyetleridir. Bahçe gibi açık alanlarda üretim yapılan bir bölge olan Beşiktaş 1970'lerde öncelikle Boğaziçi Köprüsü'nün inşa edilmesiyle iskâna açılmıştır. Ardından da 1980-1990'larda boyut ve ölçek olarak artış gösteren bir biçimde bu yapılaşma devam etmektedir (Akbayar, 1998, ss.26-27). Bölgenin kentsel sit alanı ilanını takiben 2013 yılında alandaki pek çok yapı tescillenmiştir. Anıtsal yapılar Şekil 8'de sarı ile gösterilmiş olup bunlar 1922 Pervititch haritalarında da rastladığımız Panayia Rum Ortodoks Kilisesi ve Rum Erkek Okuludur. Tescilli sivil mimarlık örnekleri (SMÖ) ise Şekil 8'de kahverengi ile gösterilmiştir.



Şekil 8. Alanın güncel durumuna dair 3B analiz çalışması

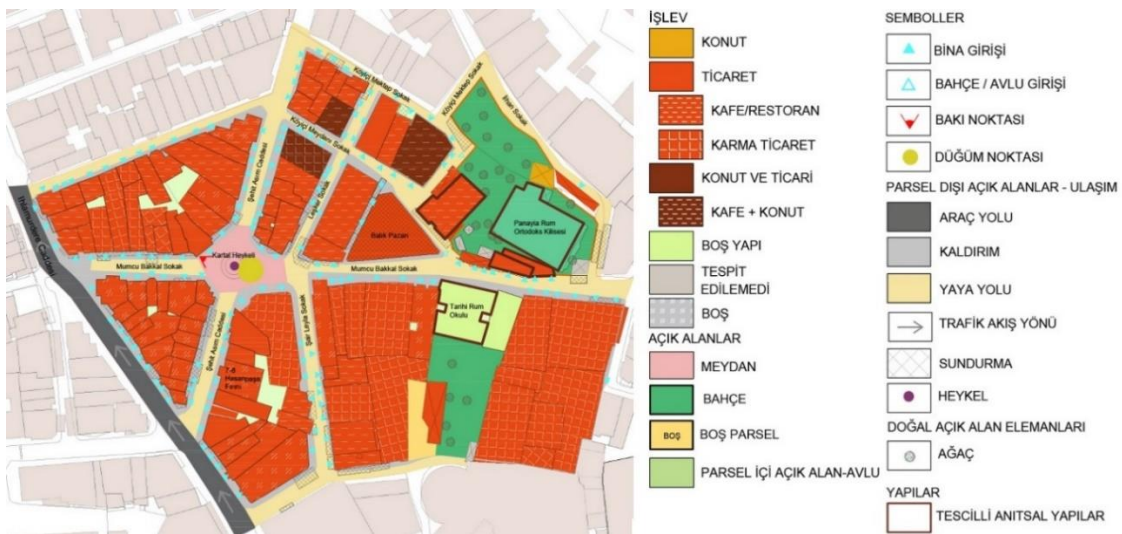
5.2.2 Alanı dolaylı olarak etkileyen değişimler

Cumhuriyet'in ilk yıllarında kentsel faaliyetlerde ağırlık başkent olması sebebiyle Ankara'ya ve İzmir gibi kalkındırılması gereken, maddi hasar görmüş şehirlere verilmiştir. Bu durum bahsi geçen yıllarda Beşiktaş'ta kayda değer bir imar faaliyetinde bulunulmamasına sebep olur (Çağlayan, 2020, s.34). Bu dönemde Beşiktaş'ta yaşanan ilk önemli değişim Lütfi Kırdar'ın belediye başkanlığı döneminde gerçekleşmiştir. Prost'un 1939'da onaylanan planlarına göre kentsel ölçekte bulvar açma, meydanlar oluşturma, yol genişletme, yeşil alan düzenlemesi ve altyapı hizmetlerinin halka ulaştırılması olarak özetlenebilecek bir imar hareketi başlar (Akbayar, 1998, s.25). Barbaros Meydanı'nın açılması, Abbasağa Mezarlığı'nın parka dönüştürülmesi, Yıldız Parkı düzenlemesi, Zincirlikuyu-Beşiktaş yolunun ve İhlamurdere Caddesi'nin iyileştirilmesi çalışmaları Prost planından günümüze Beşiktaş'ta görülen değişimlere örnek olarak verilebilir (Çağlayan, 2020, s.35).

20.yüzyılda pek çok örneği görüldüğü üzere anıtların, Beşiktaş için Barbaros Türbesi ve iskele yapısının, etrafı açılarak geniş kentsel bir boşluk oluşturulmuştur. Bu boşluktan başlayarak Zincirlikuyu'ya doğru çıkan Barbaros Bulvarı ise mevcut kentsel dokü dikkate alınmadan pek çok yapı ve sokağın yok edilmesiyle yapılmıştır (Çağlayan, 2020, s.35).

5.3 Güncel Durum

Alanın 2020'deki durumuna bakıldığında ticaret işlevinin baskın olmanın ötesine geçip neredeyse alandaki tek işlev haline geldiği görülmektedir. Alanda üst katlarında konut olma özelliğini koruyan yalnızca 3 yapı kalmış, hâlâ kullanılmakta olan Panayia Ortodoks Kilisesi'nin dini işlevi ve restorasyon sürecinde olduğu için günümüzde kullanılmadığından boş olarak işaretlenmiş iki yapı dışında alanda başka işlev saptanmamıştır. 1922 Pervititch haritalarına baktığımızda diğer işlevlerle birlikte gördüğümüz konut ve eğitim işlevleri alandan tamamen silinmiştir. Bu eğitim işlevinin alandan silinmiş olması sokak isimlerinden de takip edilebilmektedir. 1922 Pervititch haritasında "Mektep Sokak" olarak okuyabildiğimiz yol bölünmüş, günümüzde artık var olmayan ahşap Rum Kız Okulu'nun olduğu üst kesimde "Köyiçi Mektep Sokak" olarak varlığını sürdürürken aşağıdaki kâgir Rum Okullarının önünden geçen kısmı meydanın batısındaki sokakla birleşerek "Mumcu Bakkal Sokak" olarak isimlendirilmiştir. Eski Rum Okullarından günümüze yalnızca kâgir Rum Erkek okulu ulaşabilmiş ancak işlevini tamamen kaybetmiştir (Şekil 9).



Şekil 9. 2020 Beşiktaş halihazır haritaları üzerinden çalışma alanına dair işlev analizi (İlik & Yalnız, 2020).

Çalışma alanında değişen işlevin yeniden tanımladığı bir başka sokak adı ise 1922 Pervititch haritasında 30 ile 28 numaralı (günümüz 301-291) yapı adalarının arasında geçen “Demirciler Sokak”tır. 28 numaralı adanın güneybatı kısmında ticari işlevi “demirci” olarak belirtilen ahşap yapı günümüze ulaşamamıştır. Hem yapıyı hem de demircilik işlevini kaybeden sokağın adı günümüzde “Şair Leyla Sokak”tır (Şekil 9).

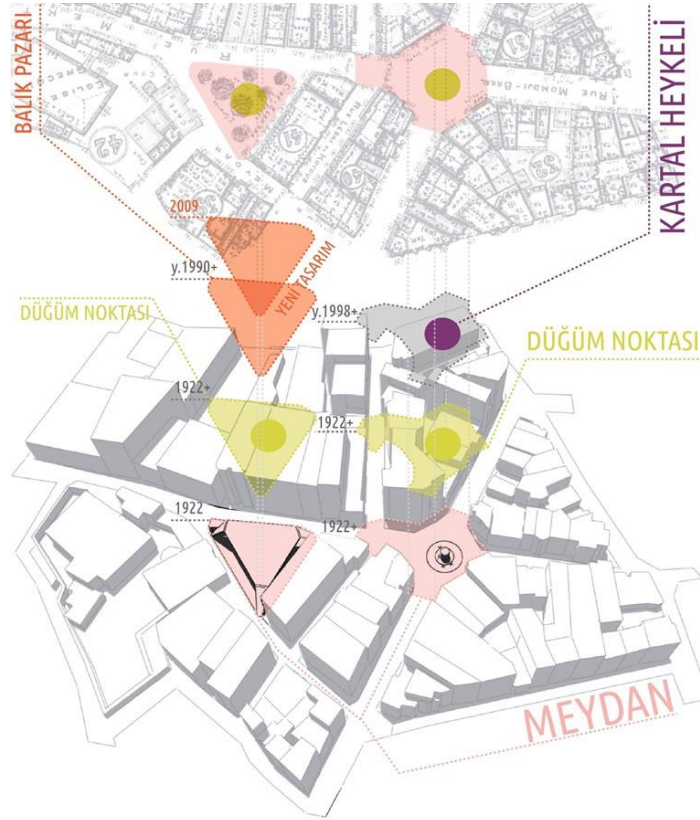
1922’den günümüze ulaşmış tescilli yalnızca 3 yapısı bulunan 28 numaralı yapı adası (günümüzde 291 nolu ada) alandaki en çok değişime uğrayan yapı adası olmuştur. Şekil 10’da hem isim değişikliği olan yolları hem demircilikle ilgili yapıları (Pervititch, sol alttaki ticari yapılar) hem kaybolan eğitim işlevini hem de günümüze ulaşamayan açık alanlar okunabilmektedir. 1922’de daha parçalı bir yapıya sahip olan ada, 2020’ye gelindiğinde çok daha iri bir kütle haline gelmiştir. Avlu ve bahçe olarak kullanılan açık alanların çoğu dolmuştur. Hâlâ bahçe olarak görülen tarihi Rum Okulu’nun arkasındaki 2020 haritasında yeşil lejant ile gösterilen alan ise yapı bloklarının arasında kalması ve kendisini caddeye bağlayan iki yapının kullanılmaması sebebiyle atıl kalmıştır.



Şekil 10. Pervititch 28 ve günümüz 291 nolu yapı adası karşılaştırması (Ilık & Yalnız, 2020).

Günümüzde, 1922’deki durumunun üstünden neredeyse 100 yıl geçmiş ve pek çok değişikliğe uğramış olmasına karşın düğüm noktası olma özelliğini korumakta olan Balık Pazarı (Kilise Meydanı;1922) ve Köyü Meydanı bu çalışma için bir başka kilit noktayı ifade etmektedir (Şekil 11).

Farklı sokakların, rotaların ve işlevlerin kesiştiği bir alan olarak kartal heykeli ve çevresi günümüzde hâlâ bir düğüm noktası tanımlamaktadır. Kartal Heykeli alana Beşiktaş Jimnastik Kulübü’nün (BJK) 100. Yılı kutlamak amacıyla 2003 yılında yerleştirilmiştir (URL-21). Bu heykel maç günleri yaşanan yoğunluğun odak noktasıdır. 1993’teki yayalaştırmanın ardından tanımı değişen meydanın merkezindeki konumuyla kartal heykeli bir “landmark” konumundadır (Şekil 11). Spor kulübü ve semtle olan bağı heykeli bir buluşma, bekleme, fotoğraf çekilerek anı biriktirme mekânı haline getirmiştir.



Şekil 11. Çalışma alanındaki geçmişten günümüze düğüm noktaları

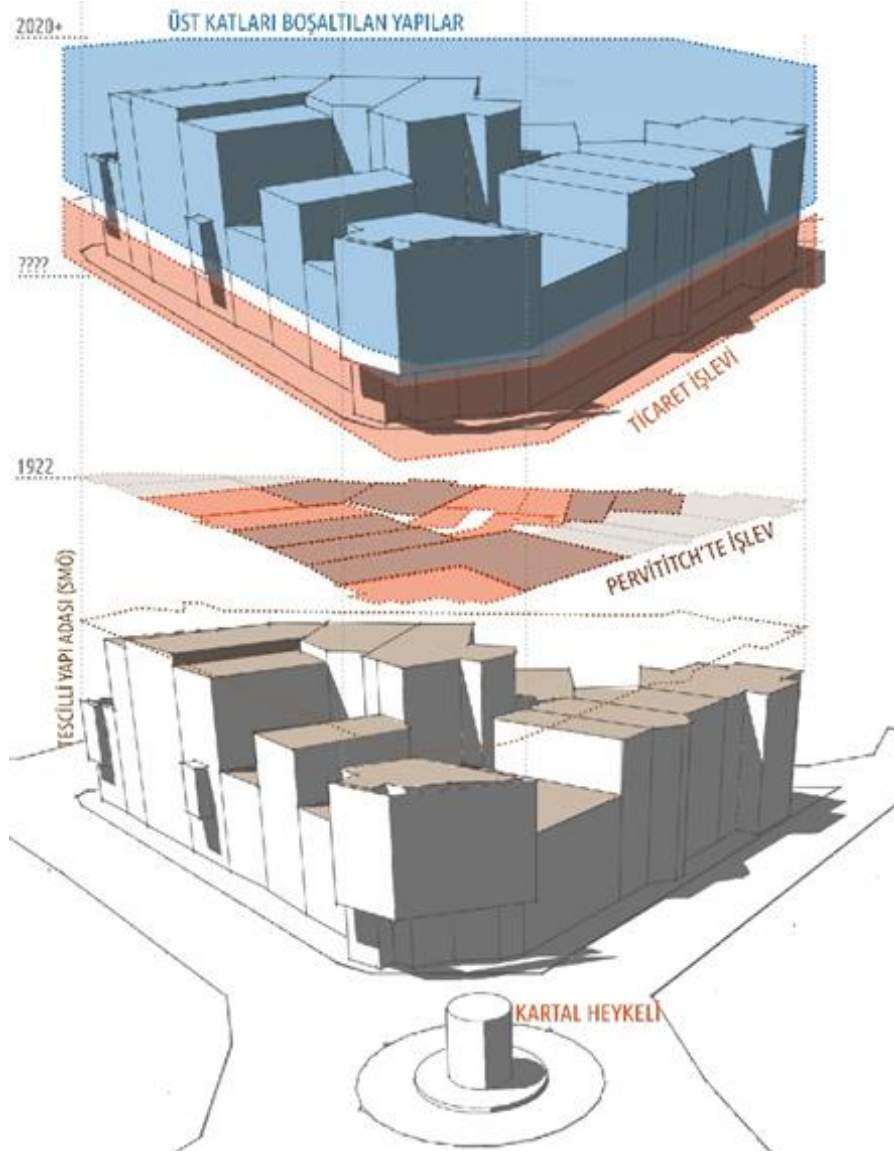
Hem geçmişte tanımladığı kamusal açık alanla hem de günümüzdeki balık pazarıyla eski kilise meydanı; her daim kullanıcıların, işlevlerin ve farklı kentsel katmanların kesişim merkezi olmuştur. 2009 yılına kadar Balık Pazarı'nın üstü metal bir strüktür ile kapatılmıştır. 2009 yılında ise GAD'ın yeni üst örtü tasarımıyla pazar, kentsel sit alanı içerisinde modern görünümüyle oldukça ayrıt edilir bir unsur haline gelmiştir. Bu yeni örtüye gelen tepkilerin birbirine zıtlık derecesi dikkat çekicidir. Yurt dışından pek çok ödül alan ve beğeni toplayan tasarım, alanın kullanıcıları tarafından tarihi dokuya uymaması, fazla modern olması ya da çirkin görünmesi sebepleriyle kabul görmemiştir (URL-22). Strüktür, günümüzde pek çok müdahale görmüş, üzeri renkli çiçek desenleriyle kaplanmıştır (Şekil 12).



Şekil 12. Balık Pazarı'nın güncel durumu

Balık Pazarı çalışma alanının ticari işleve kaybettiği bir başka açık alan olmakla birlikte işlevsel olarak olumlu ve olumsuz pek çok niteliği bünyesinde barındırmaktadır. Yarı-açık bir alan olarak sokaklar arası görüşü bütünüyle kesmemesi olumlu bir durumken alanın 1922'deki durumuna dair hiçbir iz, bilgi kalmamış olması olumsuz olarak değerlendirilebilmektedir. Yine de Balık Pazarı'nın kendisinin eski kilise meydanı yerine bir "landmark"a dönüştüğü de bir gerçektir. Tartışmalara yol açan durumun açık bir alanın yapılaşmaya açılması, tüm alana yayılan ticari işlevin kamusal bir açık alana da sıçraması ya da daha özelden alanın bir balık satış mekânı olması değil de üst örtü yapısının uyum durumu olması yeni işlevin benimsenmesi konusunda not edilmesi gereken bir durumdur.

2020'de alanın güncel durumunu belgelemek üzere yapılan alan çalışması sırasında dikkat çeken bir diğer unsur ise Pervititch haritalarında 31 nolu, günümüzde 302 nolu yapı adasının boşaltılması olmuştur. Kasım 2020 tarihinde yapılan alan gezisinde 302 nolu yapı adasındaki binaların zemin katlarındaki ticari birimler dışında boşaltıldığı tespit edilmiştir (Şekil 13).

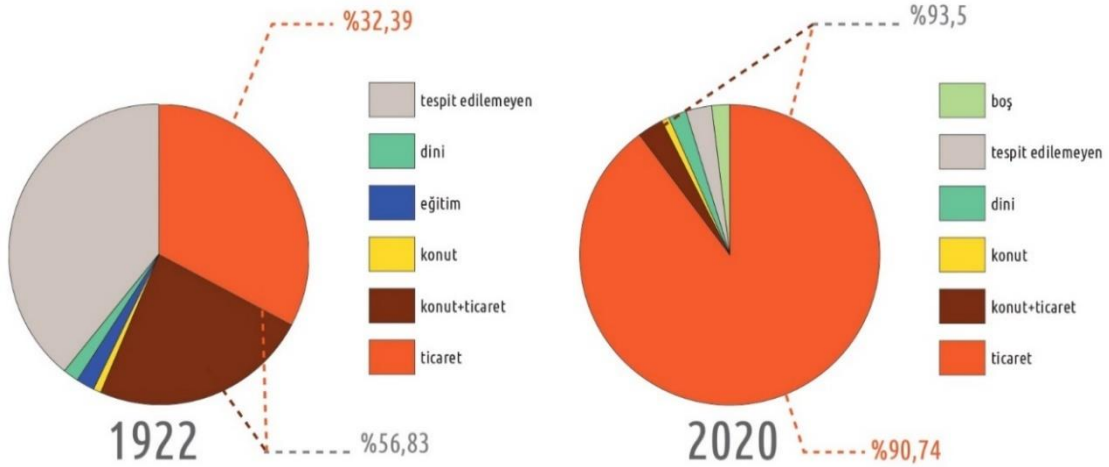


Şekil 13. Pervititch 31, günümüzde 302 nolu yapı adasının işlev analizi

6. Değerlendirme

İstanbul'un çok merkezli olması gibi Beşiktaş semtinin de çok odaklı olduğu kuşkusuzdur. Yayalaştırılan Köyiçi bölgesi iskelenin hızlı hareket eden geçici yoğunluğu ile Abbasağa sırtlarının daha sakin, sürekli kullanıcıları arasında tanımladığı geçiş bölgesiyle bu odaklardan biridir. Yaklaşık 100 yıllık bir süreçte Köyiçi'nin merkezi Kartal Heykeli ve çevresi özellikle işlev açısından pek çok değişime uğramıştır. Bu işlev değişimi tersinir bir tepkime gibi kentsel doku ve yapı stoku ile etkileşime girmektedir. Alan çalışması sırasında yapılan işlev, doluluk-boşluk, açık alan kullanımı analizleriyle değişimler ve etkileşimler Köyiçi'nin tarihi bağlamıyla birlikte okunarak değerlendirilmiştir.

Alanda 1922 yılında bulunan boyutları fark etmeksizin toplam 142 yapıdan 46'sı ticaret, 34'ü konut+ticaret, 1'i konut, 3'ü idari-kamusal (eğitim), 2'si dini işlevle kullanılırken 56'sının işlevi tespit edilememiştir. Önceden de belirtildiği gibi bu tespit edilemeyen yapıların çoğunluğunun konut, bir kısmının ise depo vb. işlevlerle kullanıldığı tahmin edilmektedir. Bu durumda 46 yapı ile ticaret, alandaki toplam işlevin %32,39'unu oluşturmaktadır. Bu yüzdeye konut+ticaret olarak kullanılan yapılar da eklenirse oran %56,83'e çıkmaktadır. Her iki durumda da ticaret işlevi 1922'de en yüksek yüzdeye sahip işlev olmakla birlikte alandaki tek işlev statüsünde görülebilecek kadar baskın durumda değildir (Şekil 14).



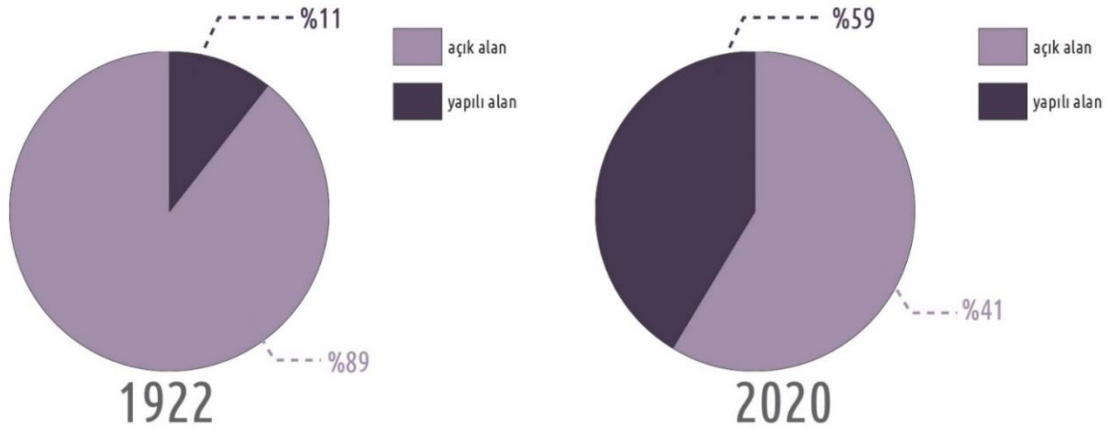
Şekil 14. Alandaki işlev dağılımının 1922-2020 karşılaştırması

2020 yılında yapılan alan çalışması verilerine göre var olan 108 yapının 98'i ticaret, 3'ü konut+ticaret, 1'i konut, 2'si dini işlevle kullanılırken 2 yapı boş durumdadır. Kilise arazisinde bulunan 3 yapının işlevi ise tespit edilememiştir (dini yapı ya da konut yapısı olarak kiliseye hizmet ettiği düşünülmektedir). Bu durumda 98 yapı ile ticaret, %90,74 yüzdesiyle alandaki baskın işlev haline gelmiştir. Buna konut+ticaret işlevi de eklenirse oran %93,5'e çıkmaktadır ki bu, ticaretin alandaki neredeyse tek işlev haline gelecek kadar baskınlaşmış olduğunu göstermektedir (Şekil 14).

Eğitim işlevi alandan tamamıyla silinirken konut işlevi de silinmeye yüz tutmuştur. 1922 ve öncesindeki Beşiktaş semtinin genel durumuna bakıldığında sahil şeridindeki yalılardan başlamak üzere Abbasağa sırtlarına kadar konut işlevinin baskın olduğu görülmektedir. Çalışma alanının da içinde bulunduğu Beşiktaş-Köyiçi geneline 2020'de baktığımızdaysa konut işlevinin başladığı yerden, sahil şeridinden itibaren geri çekilmiş

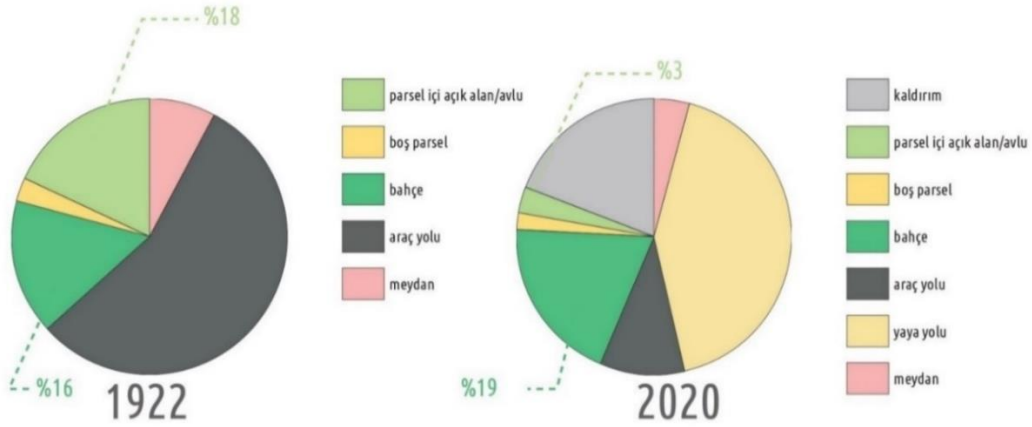
olduğu tespit edilebilmektedir². Yalnızca 1922-2020 yılları değil, aradaki yaklaşık yüz yıllık süreç bir bütün olarak değerlendirildiğinde bu geri çekilmenin Beşiktaş'ın metropol içindeki konumu ve yoğun ticari işlev baskısı yüzünden devam edeceği de öngörülebilmektedir. Beşiktaş çevresindeki Taksim, Mecidiyeköy, Zincirlikuyu-Levent gibi ticari işlevin baskın olduğu diğer semtlerin de bu değişimde katkısı bulunmaktadır.

1922-2020 arasındaki karşılaştırmadan çıkarılabilecek önemli bir diğer sonuç ise yapı sayısındaki değişimdir. Açık alanların 1922'ye göre azalmış olmasına karşın yapı sayısı da 142'den 108'e düşmüştür. Bu da alanda hem yıkımların olduğunu hem de yıkılanların yerine inşa edilen yapıların daha büyük hacimler olduğunu göstermektedir. Şekil 15'te görüldüğü üzere çalışma alanında yapıların kapladığı alan 1922'den 2020'ye yapı sayısı azalmış olmasına rağmen oransal olarak yaklaşık %48 artmıştır.



Şekil 15. Alandaki doluluk-boşluk dağılımının 1922-2020 karşılaştırması

Bu durum Şekil 14'te ifade edilen değişimlerle birlikte okunduğunda tarihi çevre-işlev arasındaki etkileşime dair veriler de sunmaktadır. Daha küçük hacim ve birimler gereksinimindeki konut işlevinin yerini baskın ticaret işlevine bırakmasıyla ihtiyaç duyulan mekân boyutları büyümüştür. Aynı zamanda ticaret de kendi içerisinde alanla paralel bir dönüşüm geçirmiştir. 1922 Pervitich haritalarında tespit edilebilen küçük ticari birimler yok olmuş, mevcudiyetini koruyabilenler ise genişleme ihtiyacı duymuştur. Gelişen teknoloji, alandaki üretimin yok olması, yayalaştırma projesi ile depo mekân ihtiyacının arttırması bu durumun başlıca sebepleridir (Şekil 15).

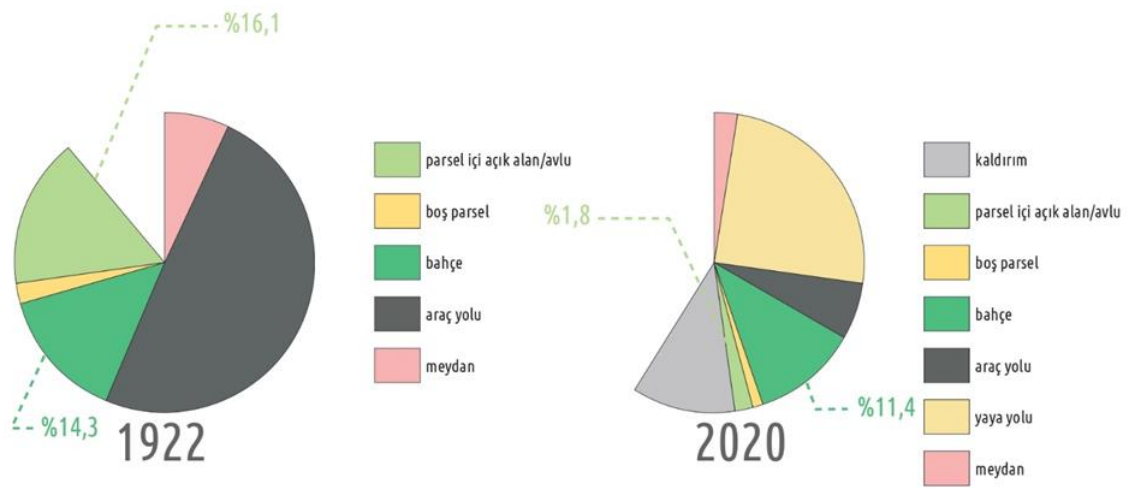


Şekil 16. Açık alan işlevlerinin dağılımının 1922-2020 karşılaştırması

² Yıldız Teknik Üniversitesi, Rölöve-Restorasyon Yüksek Lisans Programı, 2020-2021 Güz Dönemi'nde Doç.Dr. Elvan Ebru Omay Polat yürütücülüğünde Aleyna Başaran, Anıl Yavuz, B. Selin Eken, Hayri Aytas, Özge Ilık, Özge Yalnız, S. Ahmet Geçgel, Serra Aydın, Visal Okur, Z. Elif Arık ve Dilan Orhan'ın Tarihi Çevre Değerlendirme I dersi kapsamında yapılan Beşiktaş-Köyü Alan Çalışması, Pafta No.2 İşlev Analizi.

1922'de çalışma alanının %89'unu kaplayan açık alanların %18'inin avlu, %16'sının ise bahçe olduğu görülmektedir. 2020'de %59'a düşen bu açık alanın %3'ü avlu, %19'u bahçe işlevinde kullanılmaktadır. Şekil 16'daki verilere bakıldığında açık alan işlevlerinden en büyük kaybın parsel içi açık alanlar/avlularda yaşandığı saptanabilmektedir. Araç yolu işlevinde görülen azalışın sebebi yayalaştırmayken, meydanadaki daralmanın sebebi Balık Pazarı'nın inşasıdır. 2020'de lejanta Pervititch'te tespit edilemeyen kaldırım işlevi de eklenmiştir (Şekil 16).

Şekil 16'nın yorumlamasında özellikle dikkat edilmesi gereken durum grafiklerin kendi dönemlerindeki açık alanların tamamını %100 olarak kabul etmesidir. Karşılaştırmanın daha sağlıklı yapılabilmesi adına Şekil 15 ile Şekil 16 birlikte düşünülmelidir (Şekil 17).



Şekil 17. Alandaki doluluk boşluk bağlamında açık alan işlev dağılımının 1922-2020 karşılaştırması

Şekil 17'deki grafiklerde eksik görünen dilimler alandaki yapıyı çevreyi temsil etmektedir. Bu anlatım ile alandaki işlev değişimlerinin yüzdeleri karşılaştırılırken aslında küçülmüş olan açık alan toplamı da göz önünde bulundurulabilmektedir. Yapı adalarının sınırları korunmuş olduğundan 2020'deki yaya yolu+araç yolu+kaldırım toplamı 1922'deki araç yolunu karşılamaktadır. Parsel içi açık alan-avlu lejantındaki ciddi düşüşün sebebi yine Şekil 14'te, ticaret işlevinin alana hâkim olmasında ve Şekil 15'te yapı alanının artışında aranabilir. Yıkılan ve daha büyük olarak inşa edilen yapılar metrekarelerini yalnızca birbirlerinden değil, aynı zamanda yapı adalarının içindeki boşluklardan da beslenerek arttırmıştır. Bu yapılaşmaya karşın bahçe işlevindeki azalışın parsel içi açık alan-avluya göre çok daha az olmasının sebeplerinden biri de günümüzdeki adıyla Köyiçi Mektep Sokakta bulunan ahşap Rum Kız Okulu'nun yıkılması ve arazisinin yeni bir inşaat yapılmaksızın tamamen bahçe olarak kullanılıyor olmasıdır.

Bu verilerin rehberliğinde Şekil 2'de listelenen değerlendirme kriterlerine aşağıdaki şekilde cevaplar oluşturulmuştur:

- *Alandaki açık alanlar korunmuş mu?*

Şekil 7 ile Şekil 9 arasında karşılaştırma yapıldığında çalışma alandaki açık alanların büyük ölçüde yitirildiği görülmektedir. Günümüzde yalnızca yapı adalarının sınırlarını korumasından ötürü yol aksları kamusal, Panayia Rum Ortodoks Kilisesi'nin bahçesi açık alan olarak korunmuştur. Yapı adalarının iç kısımlarında bulunan parsel içi açık

alan-avlu işlevli alanların neredeyse tamamı yok olmuştur. Kiliseye ait olan meydanda balık pazarı inşa edilmiştir. Her ne kadar yalnızca bir üst örtüden ibaret olsa da balık pazarı mekândaki yoğunluğun yaratmış olduğu algı nedeniyle kapalı bir hacim olarak algılanmaktadır. Sonuçta çalışma alanındaki kentsel morfoloji korunmuş olduğundan açık alanlar kısmen korunmuştur şeklinde bir çıkarım yapılabilmektedir.

- *Alandaki toplum hafızasında yer edinen açık alanlar korunmuş mu?*

Alanda toplum hafızasında yer edinmiş açık alanlar; yol aksları, Kilise Meydanı, Köyiçi Meydanı'dır. Bunlara ek olarak çalışma alanı sınırlarının hemen dışında kalan ancak aynı açık alanın bir uzantısı olması sebebiyle hesaba katılması gereken Kambur'un Bahçesi de Beşiktaş toplumunun hafızasında yer etmiş bir alandır. Yol aksları korunsun da yayalaştırma ile bir işlev değişikliğine uğramıştır. Kilise Meydanı ise yarı-kapalı olarak nitelendirilebilecek bir üst örtüyle yapılaşmış, meydan işlevini kaybetmiştir. Hem Kambur'un Bahçesi hem de çalışma alanında Kambur'un Bahçesi'ne bakan açık alanlar (bahçeler-avlular) tamamen yapılaşmıştır. Köyiçi Meydanı, meydan olma özelliğini korusa da merkezine eklenen Kartal Heykeli ile yeni bir görünüm kazanmıştır.

İlk ölçütte yol akslarının birer açık alan olarak korunması kentsel morfoloji açısından olumlu bulunmuş olsa da bu ölçütte alanın korunmasından öte, toplum hafızasında yer edindiği haliyle korunması öne çıkmaktadır. Kuşkusuz zaman içerisinde tarihi çevrelerde değişiklikler olması çağdaşlığı ve sürdürülebilirliği sağlamak açısından kaçınılmazdır. Bu tarz olumlu gelişmeler kullanıcıların çoğunluğu tarafından benimsenerek zaman içerisinde toplum hafızasındaki yerini almaktadır. Ancak çoğunluk tarafından kabul edilmeyen uygulamaların varlıklarını uzun süreler devam ettirseler dahi hafızada mevcut bulunan biçimin yerine geçemediği görüşmüştür (URL-22). Yayalaştırma, yayalaştırma ile gelen ticaretin sokağa taşması durumu, balık pazarının yeni üst örtüsü ve Kartal Heykeli günümüzde alanın sürekli kullanıcıları tarafından hâlâ tartışma konusu olan unsurlardır. Bu sebeple alandaki toplum hafızasında yer edinen açık alanların korunamadığı sonucuna varılmıştır.

- *Alandaki açık alan işlevleri çağdaş yaşam gereksinimlerini karşılıyor mu?*

Çalışma alanındaki yoğun yapılaşma kullanıcıların açık alan ihtiyacına yeterli alan bırakmamıştır. Dar sokaklar yaya trafiğini karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Köyiçi Meydan'ı bir kamusal açık alan olarak 21.yüzyılda meydanlardan beklenen gereksinimleri karşılayamayacak kadar küçüktür. Yıkılan yapıların yerine inşa edilen yeni yapıların gabarisi önceki ya da çevredeki yapılarla uyum içerisinde olmadığından günümüzde alan, 1922'de olduğundan çok daha basık ve sıkışmıştır. Yol aksları 2020'deki işlev ve kullanıcı yoğunluğunu kaldırmakta yetersiz kaldığından kullanıcılar alan içerisinde bir noktadan diğerine ulaşmakta bile kimi zaman zorlanmaktadır. Yağışlı günlerde yol kenarlarında biriken yağmur suları bazı altyapısal problemlere işaret etmektedir.

Şekil 17'de 2020'de bahçe olarak gösterilen alana giriş yapılamadığı da düşünülecek olursa mevcut açık alanlar ve bu açık alanların işlevleri çağdaş yaşamın gereksinimlerini karşılamada yetersiz kalmaktadır.

- *Açık alan işlevleri alanın karakteriyle/anlamıyla uyumlu mu?*

Köyiçi Meydan'ı meydan olma özelliğini korumasıyla alanın karakteriyle uyumludur. Eklenen Kartal Heykel'i Beşiktaş'ın BJK'nin kurulduğu semt olmasıyla alanın genel anlamıyla uyumludur. Hatta bunun da ötesinde Kartal Heykel'i, BJK maçları öncesinde ve sonrasında bir toplanma mekânı tanımlayarak alanın anlamına değer

katmıştır. Ancak heykelin kendisi sürekli kullanıcılar (ve kısmen geçici kullanıcılar) tarafından estetik olarak benimsenememiştir.

Yoğun ticari işlev, yayalaştırma sebebiyle sokağa taşmıştır. Tentevari üst örtüler ve sokak dokusunun bütünlüğünü bozan ahşap platformlar ile tanımlanan ek mekânlar alanın karakteriyle uyumlu değildir. 1922’de ticaretin çok daha küçük birimlerde, mevcut konut dokusuyla uyumlu bir biçimde gerçekleştirildiği göz önünde bulundurularak bu ek platformların alanda varlığını sürdürmeye çalışan son birkaç konut yapısının da yaşam olanaklarını ve konforunu sınırladığı yapılan alan çalışmasında tespit edilmiştir.

- *Açık alan işlevleri alanın sürdürülebilirliğine katkı sağlıyor mu?*

Kartal heykelinin her maç öncesi-sonrası tanımladığı toplanma noktası meydanın sürekliliğini koruması sürdürülebilirliğe katkı olarak düşünülebilir. Yol akslarının da tarihi çevrede kentsel morfoloji açısından bir süreklilik tanımladığı düşünülse de günümüzdeki sirkülasyon yoğunluğuna cevap verememesiyle sürdürülebilirliğe katkı yapamamaktadır.

- *Alandaki açık alan işlev çeşitliliği korunmuş mu?*

Çalışma alanında bulunan açık alan işlevlerinden avlu ve parsel içi açık alanlar neredeyse tamamen ortadan kalkmıştır. İşlevsel yoğunluk dikkate değer ölçüde azalmış olmasına karşın işlev çeşitliliği artmıştır. Şekil 17’de de görüldüğü üzere 1922’de olmayan “yaya yolu” “kaldırım” gibi lejantlar mevcuda eklenmiştir. Meydan, boş parsel, avlu işlevleri alandan silinme tehlikesiyle karşı karşıya kalacak ölçüde yüzdesel olarak alan kaybetmiş olmasına karşın varlıklarını 2020’de hâlâ sürdürdüklerinden bu kriterin değerlendirmesi “çeşitlilik” ön planda olduğundan olumlu bulunmuştur.

- *Alan genelinde mevcut işlevler yapılarla uyumlu mu?*

Ticaret, 1922 Pervititch haritalarında da baskın olarak işaret edilebilen işlevlerden biridir. Bu açıdan tüm alanın ticari faaliyete yönelmesi alanın geçmişiyle taban tabana zıt ya da temelsiz değildir. Yine de 2020’de ticaretin %90-93 gibi bir oranla alanın neredeyse tek işlevi haline gelmesi radikal bir değişim olarak tanımlanabilir. Yapı ölçeğine inildiğinde önceden konut olan yapıların ticari işleve dönüştürülmesinde müdahaleler görmesi kaçınılmazdır. Tamamı konut olduğu var sayılan yapıların iç mekânları belgelenemese de cadde kotunda ticari olarak dışarı açılma gerekliliği ile cephelerinde pek çok değişim yapılmıştır. Tescilli olmasına karşın özgün girişlerinin nasıl olduğu dahi okunamayan cam cepheler/vitrinler dışında kat planlarında da az ya da çok müdahale olduğu tahmin edilmektedir. Alan geneli düşünüldüğünde yapı dokusu ve stokuyla ticaret işlevinin ihtiyaç programı yoğunluğunun uyumsuz olduğu tespit edilmiştir.

- *Alandaki tescilli ancak işlevsiz/boş yapılar iyi korunmuş mu?*

Güncel haritalarda 302 nolu yapı adası olarak geçen üst katları boşaltılmış/kullanılmayan, zemin katları ise boşaltılmaya başlanmış yapı grubu çalışma alanındaki tamamı SMÖ statüsünde tescilli yapılardan oluşan tek adadır. Yapı adasının boş olma durumu yapılarda bakımsızlığa sebep olmuştur.

- *Alandaki tescilli ve işlevli/kullanılan yapılar iyi korunmuş mu?*

Çalışma alanındaki tescilli anıtsal yapılardan Panayia Rum Kilisesi hâlâ kullanılmaya devam etmektedir. Alandaki yoğunluk sebebiyle varlığı dahi zor algılanan kilisenin bahçe duvarlarına bitişik pek çok niteliksiz ticari ek yapılmış, ancak bunun dışında iyi

korunmuştur. SMÖ statüsünde tescillenen diğer yapılar ise özellikle cephelerinde ve cadde kotlarında değişimlere uğramış, özgün durumlarına dair izlerini kaybetmiştir. SMÖ ve anıtsal yapı tescil kararlarının 2013 yılında alındığı göz önünde bulundurularak bahsi geçen değişimlerin özellikle 2013 öncesinde yapıldığı tahmin edilmektedir. Kullanılmaya devam edilen tescilli anıtsal yapı olarak kilisenin bu özgün işlevini korumuş olma durumunun korunmasına katkıda bulunduğu tespit edilmiştir.

• *Alanda toplum hafızasında yer edinen yapıların işlevleri korunmuş mu?*

1922 Pervititch haritalarında sokaklara isim verecek kadar toplum hafızasında yer etmiş olan eğitim işlevi ve demircilik zanaatı alandan tamamen silinmiştir. Pervititch 30, günümüzde 301 nolu yapı adasında bulunan 7-8 Hasanpaşa Fırını, Panayia Rum Ortodoks Kilisesi, toplum hafızasında yer etmiş ve korunmuş işlevlere sahiptir.

1922'de ticaretin genellikle konut yapılarının altında ya da küçük ahşap birimlerde sürdürüldüğü göz önünde bulundurularak konut işlevinin alandan neredeyse silinecek konuma gelmiş olması toplum hafızasındaki yerleşim bölgesi imajını tamamıyla değiştirmiştir. Yalnızca kilise ve eski hafızada yer etmiş birkaç ticari birimin korunmuş olması alan genelinde toplum hafızasında yer edinen yapı işlevlerinin korunmuş olduğunu söylemek için yeterli bulunmamıştır.

• *Alandaki yapıların işlevleri çağdaş yaşam gereksinimlerini karşılıyor mu?*

Alan geneline yayılan ticaret işlevi kendi içinde değerlendirdiğinde kullanıcıların çağdaş bir yaşamdan beklentilerine cevap verebilmektedir. Ancak işlev çeşitliliğinin çok az olması genel tablo için olumsuz bir durumdur.

• *Yapıların işlevleri alanın karakteriyle/anlamıyla uyumlu mu?*

Ticaret 1922'de de alandaki baskın bir işlevlerden biri olduğundan güncel durum alanın karakteriyle uyum içerisindedir. Ancak bu ticaret içeriğinin değişmesi, bölgede üretim ve üretilen ürünlerin satışları üzerine daha çok yoğunlaşan ticaretin yayalaştırma ve yapılaşma ile daha çok yeme-içme alanlarına kaymasıyla bir değişim söz konusu olmuştur. Eğitim işlevinin tamamen silinmesi, konut işlevinin silinmeye yüz tutması alana işlevleriyle birlikte "değer" ve "anlam" da kaybettirmektedir. Ticaret işlevinin kendisi değil ancak yoğunluğu alanın karakteri/anlamıyla uyumsuz olacağı bir seviyeye gelmiştir.

• *Alandaki yapıların işlevleri alanın sürdürülebilirliğine katkı sağlıyor mu?*

Ticaret, kullanım açısından alanda bir süreklilik sağlamaktadır. Ancak çevresel sürdürülebilirliğe bir katkısı yoktur.

• *Alandaki ticari işlevler korunmuş mu?*

Üretime ve zanaata bağlı işlevlerin çoğu yayalaştırma ve yapılaşma sebebiyle alandan silinmiştir. Yerlerine yeme-içmenin baskın olduğu ticari bir ağ kurulmuştur. Alandaki ticari işlev sürekli olsa da kendi içindeki çeşitliliği ve bazı iş kollarını koruyamamıştır.

• *Alandaki yapısal işlev çeşitliliği korunmuş mu?*

Ticaret işlevi bütün alana hâkim olarak işlev çeşitliliğini alandan silmiştir. Eğitim tamamen, konut büyük bir oranda ortadan kalkmıştır.

• *Alandaki kullanıcı faaliyetleri korunmuş mu?*

Günümüzde balık pazarı olan, eskiden kilise meydanı olarak bilinen alanda gerçekleştirilen etkinlikler (pazar ayinleri sonrası toplanma, paskalya vb.) alandan tamamen silinmiştir. 1922'de Beşiktaş genelinde hâlâ gerçekleştirilebilen üretim

faaliyetleri yapılaşma sebebiyle ortadan kalkmış, bu alandaki üretime dayalı ticari faaliyetlerin de büyük oranda kaybolmasına sebep olmuştur.

- *Alandaki kullanıcı profili korunmuş mu?*

1922'de aynı zamanda bir konut bölgesi olan çalışma alanı ticaretin yayılmasıyla yerleşik sakinlerini kaybetmiştir. Alanın sürekli kullanıcıları dükkân sahiplerine dönüşmüş, esas kullanıcı yoğunluğunu ise müşteriler oluşturmaya başlamıştır.

- *Alanın bütünlüğü korunmuş mu?*

Alan yapı adalarının, yol akslarının korunmasıyla morfolojik olarak korunmuştur. Ancak 1922'deki yapı stokundan ve açık alanlarından pek çok kayıp yaşamıştır. Alanın bütünlüğünün ancak kısmen korunduğu söylenebilmektedir.

7. Sonuç

Bu alan çalışmasının da göstermiş olduğu üzere işlev, tarihi çevrenin ayrılmaz bir parçası olarak bütünlük içinde korunması gereken önemli bir girdidir. Tüm anıtları, topografik yapısı ve konumuyla hâlâ İstanbul içindeki önemli konumunu korumakta olan Beşiktaş'ta merkezileşme sebebiyle işlevsel değişim/dönüşümlerin yaşandığı görülmektedir. Değişim elbette ki süreç içerisinde kaçınılmaz bir durumdur. Tarihi kent dokuları birbirini izleyen nesiller boyunca mevcut haliyle ya da müdahalelerle kullanılmıştır. Zamanla sosyal, kültürel, ekonomik yapı değiştikçe fiziksel yapı da değişmiş, fiziksel yapı ise toplum yapısında değişimlere yol açmıştır (Arabacıoğlu & Aydemir, 2007:206).

Beşiktaş özelinde bu değişimlerin en belirginini değerlendirme ölçütlerinin de ortaya koyduğu üzere hem açık alan hem de yapısal işlev çeşitliliğinin kayda değer ölçüde azalmış olmasıdır. Geçmişte yalılar, konaklar, sıra evler gibi konut yapılarına sahip olan Beşiktaş'ta günümüzde kıyı hattından başlayarak Türkalı-Abbasağa sırtlarına adeta geri çekilmeye zorlanan konut işlevi, süreklilik adına alanın tarihinin bir parçası olarak kabul edilmeli ve korunabilmelidir. Yapılaşmaya kaybedilen açık alanlar da üzerinde durulması gereken bir sonuçtur. Dönüşümün ve kayıpların durdurulabilmesi için alanın güncel sıkıntılarını göz önünde bulunduran kapsamlı bir koruma imar planı hazırlanmalı, öncelikle gabari büyümeleri önlenerek mevcut yapı stoku ve kentsel doku koruma altına alınmalıdır. Bolonya örneğinde de görüldüğü gibi tarihi dokunun işlevleriyle birlikte korunması alanın kimliği açısından önem taşımaktadır. Bu sebeple hem alanda hem de literatürde yapılacak daha derinlemesine çalışmalar ile bölgenin karakterini oluşturan işlev ve unsurlar belirlenerek plan/prensip kararlarıyla korunmalıdır.

Ticari işlev baskısı kaynaklı yoğunluk, alandaki bir diğer önemli sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yoğunluk hem yaya trafiği hem de artan gabarileriyle Köyiçi Meydanı'nı adeta kuyulaştırıran yapılardan kaynaklanmaktadır. Montreal örneğinde de görüldüğü üzere yapılaşma baskısı metropol içerisinde konumlanan tarihi dokuları tehdit eden bir unsurdur ve önlemek ya da alanı sağlıklılaştırmak adına bazı kararlar alınmasını gerektirir. Alınacak bu yeni kararlarda ve hazırlanacak yeni imar planlarında yakın dönemde inşa edilmiş niteliksiz büyük hacimli yapıların yerine Köyiçi'nin dokusuna ve işlevlerine uygun yeni önerilerin geliştirilmesi düşünülmelidir. Bu öneriler içine açık alana dair fikir ve kararlarda dahil edilmelidir. Mevcut açık alanların kullanıcıya açılması, yeni kentsel boşluklar oluşturulması alandaki yoğunluğu azaltacak aynı zamanda Pervititch haritalarında görülen eski avlulu-bahçeli dokuya referans verecek biçimde çözülebilmelidir. Sokağa taşan ticaret işlevine ait platformların kaldırılması hem geçici ziyaretçi kaynaklı yoğunluk sorunu hem de çalışma alanında az bir oranda kalmış olan

konut kullanıcısının rotalarının rahatlatılması konularında önem taşımaktadır. Mevcut yapı stokunun da yeniden değerlendirilmesi gereken alanda yapılara kapasiteleriyle uygun işlevler verilmesinin de yoğunluk ve ticari baskı sorunlarının çözümünde etkili olacağı düşünülmektedir. Bu yeniden işlevlendirmeler ek olarak azalan işlev çeşitliliğinin alanın karakterine uygun olarak yeniden canlandırılmasını sağlamak açısından da önemlidir. Bu bağlamda ticaret işlevinin yeme-içme odağı da eski üretim-satış merkezli durumuna dönmesi mümkün ve tutarlı olmasa da mevcuda kıyasla çeşitlendirilebilir.

Çalışma alanı işlev bağlamında yaklaşık 100 yıllık bir süreç içinde değerlendirildiğinde pek çok değişim yaşandığı görülmektedir. Ancak mevcudun korunması, iyileştirilmesi yukarıda da belirtilen kararların alınması, Beşiktaş semti genelinde daha kapsamlı araştırmaların yapılması ve kullanıcıların tüm bu süreçlere dahil edilmesiyle mümkündür.

Kaynaklar

Akbayar, N. (1998). Tarih İçinde Beşiktaş: Osmanlı Dönemi. Akbayar N. (Ed.) *Dünden Bugüne Beşiktaş* (ss. 17-27). İstanbul.

Amsterdam Bildirgesi. (1975). Erişim adresi http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0458320001536681780.pdf

Arabacığlu, P.F., Aydemir, I. (2007). Tarihi Çevrelerde Yeniden Değerlendirme Kavramı. *Megaron*, 2(4), 204-212. Erişim adresi <https://jag.journalagent.com/megaron/pdfs/MEGARON-36349-ARTICLEARABACIOGLU.pdf>

Aymelek, Y., Özgencil-Yıldırım, S. (2015). Çağdaş Mimariyi Etkileyen İki Metafor: Form Fonksiyonu İzler ve Form Akışı İzler. *Beykent Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 8(2), 33-60. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/713660>

Başkaya, A. (2002). Oswald Mathias Ungers İşlev ve Morfoloji Birlikteliğinde Bir Mimarlık Sanatı. *Gazi Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Dergisi*, Cilt 17, No 3, 87-99. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/76234>

Çağlayan, M. (2020). Beşiktaş'ın 19. Yüzyıldaki Kentsel Dönüşümüne Bir Bakış. *Artuklu İnsan Ve Toplum Bilim Dergisi*, 2020/5 (1), 33-52. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1208762>

Çelik, Z. (2015). *19.Yüzyılda Osmanlı Başkenti Değişen İstanbul*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Enlil, Z. (1992). *Keeping a Historic Neighborhood Lively: Integral Preservation Approaches in Paris and Bologna*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınları. ss.169-204.

Gökay, D. (2009). *Beşiktaş Köyiçi Kentsel Sit Alanının 20.yy Başından Günümüze Değişimi ve Korunması İçin Öneriler*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Hasol, D. (2010). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü* (11.bs, ss.226). Yem Yayınları, İstanbul.

İlik, Ö., Yalnız, Ö. (2020). *Kartal Heykeli ve Çevresi Tarihi Çevre Analizleri* [Pafta]. Yıldız Teknik Üniversitesi, Tarihi Çevre Değerlendirme I-II dersi.

İnan, D. (2011). Mimarlıkta İşlev Kavramının Tarihsel Yanılgılarına Bir Bakış. Anay H. ve Özden Ü. (Ed.), *Günümüzde Biçim ve İşlev Tartışmasının Neresindeyiz?* (ss. 97-110). Erişim adresi https://www.academia.edu/30869534/Mimarlıkta_işlev_kavram%C4%B1n%C4%B1n_tarihsel_yan%C4%B1lg%C4%B1lar%C4%B1na_bir_bak%C4%B1%C5%9F_pdf

İstanbul III. Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu. (2018). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, (4589, 27 Aralık 2018).

Jones, D. (Ed.) (2014). *Architecture: Whole Story*. Prestel Publishing, ABD.

Madran, E., Özgönül, N. (2005). *Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması*. İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası Yayınları.

Peker, A.U. (2003). Montreal'in Mirası. N.Şahin Güçhan (Der). *Her Dem Yeşil Yapraklı Bir Ağaç Cevat Erder'e Armağan* içinde (155-177.ss.). Ankara, ODTÜ Mimarlık Fakültesi.

Rifaioğlu, M.N., Uçar, M. (2009). Montreal Metropolü'nde Tarihi Çevrenin Korunması. *Dosya*, 14.2, 34-42. Erişim adresi <http://www.mimarlarodasiankara.org/dosya/dosya14-2.pdf>

Ulaşım Koordinasyon Müdürlüğü, İstanbul Geneli Koridor Bazda Trafik Sirkülasyon-Aktarma Merkezleri ve Yayalaştırma Projeleri, t.y., Erişim adresi <http://www.ibb.gov.tr/en-US/Organization/Birimler/UlasimKoordinasyon/Documents/yayalasma.pdf> (Erişim tarihi: 20.01.2021)

URL-1: Beşiktaş Metro Kazısında 6000 Yıllık Mezarlar Bulundu. <https://arkeofili.com/besiktas-metro-kazisinda-6000-yillik-mezarlar-bulundu/> (Erişim tarihi: 10.11.2020).

URL-2: Carta Del Restauero. http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0660878001536681682.pdf (Erişim tarihi 09.09.2020).

URL-3: Venedik Tüzüğü. http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0243603001536681730.pdf (Erişim tarihi 09.09.2020).

URL-4: Amsterdam Bildirgesi. http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0458320001536681780.pdf (Erişim tarihi 09.09.2020).

URL-5: Recommendation Concerning the Safeguarding and Contemporary Role of Historic Areas (Nairobi). <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000114038.page=136> (Erişim tarihi 09.09.2020).

URL-6: Declaration of Dresden on the Reconstruction of Monuments Destroyed by War.
http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0824652001587379863.pdf (Erişim tarihi 09.09.2020).

URL-7: Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması (Washington) Tüzüğü.
http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0627604001536681570.pdf (Erişim tarihi 09.09.2020).

URL-8: Nara Özgünlük Belgesi.
http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0756646001536913861.pdf (Erişim tarihi 09.09.2020).

URL-9: Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü.
http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0464062001536913566.pdf (Erişim tarihi 09.09.2020).

URL-10: Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü: Kültürel Miras Değerine Sahip Alanlarda Turizmin Yönetimi.
http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0300983001536913522.pdf (Erişim tarihi 09.09.2020).

URL-11: Endüstri Mirası Sitleri, Yapıları, Alanları ve Peyzajlarının Korunması İçin ICOMOS-TICCIH Ortak İlkeleri.
http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0914779001536912340.pdf (Erişim tarihi 09.09.2020).

URL-12: Québec Declaration on The Preservation of the Spirit of Place.
http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0931825001587380615.pdf (Erişim tarihi 09.09.2020).

URL-13: Tarihi Kent ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimi için Valetta İlkeleri.
http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0592931001536912260.pdf (Erişim tarihi 09.09.2020).

URL-14: ICOMOS Türkiye Mimari Miras Koruma Bildirgesi.
http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0784192001542192602.pdf (Erişim tarihi 09.09.2020).

URL-15: The Australia ICOMOS Charter for the Conservation of Places of Cultural Significance- (The Burra Charter).
http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0795934001587381516.pdf (Erişim tarihi 09.09.2020).

URL-16: Ahşap Mimari Mirasın Korunması için İlkeler.
http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0633313001536913605.pdf (Erişim tarihi 09.09.2020).

URL-17: https://cdn.getyourguide.com/img/tour_img-1856342-99.jpg

URL-18: <http://www.eskiistanbul.net/6654/yukse-kozunurluklu-uskudar-sirtlarindan-besiktas-dolmabahce-ve-bogazici-panoraması-19-yuzyil>

URL-19: <https://www.amazon.com/Montr%C3%A9al-My-Love-Story/dp/B07F6WCP6C>

URL-20: Beşiktaş Panayia Rum Kilisesi. <https://www.turanakinci.com/portfolio-view/besiktas-panayia-rum-kilisesi/> (Erişim tarihi: 10.11.2020)

URL-21: Beşiktaş'a Kartal Heykeli Dikildi, <https://www.karakartal.com/besiktasa-kartal-heykelleri-dikildiSXHBQ4026SXQ> (Erişim tarihi: 20.01.2021)

URL-22: Gadarchitecture- Beşiktaş Balık Pazarı. <https://www.gadarchitecture.com/tr/besiktas-balik-pazari--istanbul> (Erişim tarihi: 20.01.2021)